

„THAT ESCALATED QUICKLY”, AVAGY A HÁROMLÉPCSŐS TESZT ÉS A PARÓDIA KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI – I. RÉSZ

I. Bevezetés

Az, hogy a szerzői jog fundamentumai a nemzetközi jogalkotás útján, számos egyezmény keretében kerültek lefektetésre, sokszor ismételt axiómaként csenghet a jogterülettel foglalkozók fülébe, amit adott esetben már a jogterülettel való ismerkedés során, a szellemi alkotásokról szóló tankönyvekben is olvashattak. A technológiai fejlődés által generált, bilaterális egyezményekből kiindul, a nemzeti elbánás és a territorialitás alapelveire épülő¹ jogfejlődés biztosította, hogy az egyes nemzetek szerzői más országokban is kizárólagos jogokat élvezhessenek, az egyezmények kvalitatív és kvantitatív kumulálódása és evolúciója pedig a számos ország részvételével létrehozott, multinacionális egyezményekben csúcsosodott ki, amelyek végül hatékonyan tudták biztosítani az egyéni-eredeti módon alkotó személy jogainak oltalmát, nem csak határokon, hanem évtizedeken átívelve is.²

Ugyanakkor érdemes megvilágítani, hogy míg a nemzetközi jog sokáig vitathatatlanul a jogfejlődés motorja volt – ahogy a korai digitalizáció által felvetett kérdések tekintetében pl. a Szellemi Tulajdon Világszervezete³ ún. internetszerződése⁴ –, addig a Berni Uniós Egyezménynek⁵ 1971 óta nem volt revíziója,⁶ a WIPO – vagy akár a Kereskedelmi Világszervezet⁷ – pedig szintén évek óta nem tudott olyan nemzetközi szerzői jogi szerződést felmutatni,

* A szerző az Igazságügyi Minisztérium Versenyjogi, Fogyasztóvédelmi és Szellemi Tulajdonjogi Főosztályának vezetője, továbbá a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának megbízott oktatója. A jelen tanulmányban kifejtett gondolatok a szerző saját véleményét tükrözik, azok nem azonosak a fenti intézmények álláspontjával. A tanulmányban hivatkozott internetes források utolsó elérési ideje egységesen 2019. október 5.

¹ *Allard Rignaldá*: National and International Dimensions of Copyright Law in the Internet Age – Harmonizing Exemptions: The Case of Orphan Works. *European Review of Private Law*, 2009. 5. sz., p. 899, 901.

² *Katie Lula*: Neither Here Nor There but Fair: An International Copyright Legal System between East and West, Past and Present. *Asian-Pacific Law & Policy Journal*. 8. évf. 1. sz., 2006, p. 127.

³ World Intellectual Property Organization, a továbbiakban: WIPO.

⁴ *Julie S. Sheinblatt*: The WIPO Copyright Treaty. *Berkeley Technology Law Journal*, 13. évf. 1. sz., 1998, p. 550.

⁵ Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény (a továbbiakban: BUE). Magyarországon kihirdette az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről szóló 1975. évi 4. törvényerejű rendelet.

⁶ *Kung-Chung Liu, Haochen Sun*: A Universal Copyright Fund: A New Way to Bridge the Copyright Divide. *National Taiwan University Law Review*, 1. évf. 2. sz., 2006, p. 39.

⁷ World Trade Organization, a továbbiakban: WTO.

amelyben érdemben hozzá mert volna nyúlni a nemzetközi szerzői jog rendszeréhez, a korábban kialakított *status quo*hoz. Ez különösen problémás lehet annak fényében, hogy a BUE egyik előnye és erőssége éppen rendszeres megújíthatósága volt,⁸ amely egyszerre szolgálta a szerzői jog fejlődését és a jogterület központjában elhelyezkedő, ám a technológiai fejlődés által könnyen eltolódó egyensúly⁹ időnkénti, szükségszerű újralibrálását. A BUE világszinten is az egyik legnagyobb számú szerződő tagállammal rendelkező nemzetközi szerződés,¹⁰ amely a szerzői jog alapjainak meghatározásával egyidejűleg szükségszerűen bizonyos mértékig meg is köti a nemzeti jogalkotó kezeit. Az érdemi nemzetközi jogalkotás dinamikusból statikussá válása egyúttal azt is jelenti, hogy a szerzői jog aktuális kérdéseinek vagy problémáinak a rendezési lehetősége is beszűkült, esetleg a korábban katalizátorként ható nemzetközi jogi rendelkezések akadályába ütközhet.

A paródia kérdésére áttérve, kiindulópontként leszögezhető, hogy a magyar szerzői jog nem ismer kifejezett paródiakivételt, annak a szerzői jogban való szerepeltetésének szükségessége tekintetében a hazai jogtudomány pedig nem mutat egységes képet.¹¹ Azt ugyanakkor alapvetően egyik, a témával kifejezetten vagy érintőlegesen foglalkozó szerző sem vitatja,¹² hogy a paródiacélú felhasználások hordozhatnak hozzáadott értéket a társadalom számára.

Erre tekintettel, amennyiben végül a hazai jogalkotó mégis amellett hozna egyszer döntést, hogy az Európai Unió jogában már ismert¹³ és értelmezett¹⁴ kivétel hazai átültetése előnyösnek mutatkozik, szükséges lesz annak vizsgálata is, hogy az átültetés mennyiben felelne meg az évtizedekkel ezelőtti jogi és gazdasági helyzethez igazított nemzetközi kötelezettségeknek.

⁸ *Benedict Atkinson, Brian Fitzgerald: A Short History of Copyright The Genie of Information.* Springer, 2014, p. 51.

⁹ *Mezei Péter: A technológia és a szerzői jog szimbiózisa.* Jogtudományi Közöny, 67. évf. 5. sz., 2012, p. 197–208.

¹⁰ A WIPO honlapja szerint a szerződésnek jelenleg 176 ország a részese, elérhető: <https://goo.gl/d5KgYQ>.

¹¹ Bővebben l. *Ujhelyi Dávid: Értem a viccet, csak nem szeretem, avagy van-e szükség paródiakivételre a magyar szerzői jogban?* Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 12. (122.) évf. 3. sz., 2017. június, p. 45–95.

¹² Időrendben l. *Mezei Péter: Mitől fair a fair? Szerzői művek felhasználása a fair use-teszt fényében.* Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) 6. sz., 2008. december, p. 26–68, elérhető: <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200812-pdf/02-mezei.pdf>; *Gyenge Anikó: Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere.* HVG-ORAC, Budapest, 2010; *Faludi Gábor: A paródia a szerzői jogban.* In: *Kőhidi Ákos, Keserű Barna Arnold (szerk.): Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére.* Eötvös József Könyv- és Lapkiadó, Győr, Budapest, 2015, p. 94–120.

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról (a továbbiakban: Infosoc-irányelv) 5. cikk (3) bekezdés k) pont.

¹⁴ L. az Európai Unió Bíróságának C-201/13. *Johan Deckmyn v. Vandersteen-ítéletét* (a továbbiakban: *Deckmyn-ügy*), elérhető: <https://goo.gl/251K23>.

Jelen tanulmány a fentiekre tekintettel annak a kérdésnek a megválaszolására vállalkozik, hogy Magyarországon a paródiakivétel átültetése milyen nemzetközi keretek között képzelhető el, illetve a kivétel milyen képet mutat ezen jogforrások tükrében.

A kérdés megválaszolására két lépcsőben kerül sor. Egyrészt, a teljesség és a jelen bevezetőben leírtak megfelelő alátámasztásának céljából röviden bemutatásra kerülnek a szerzői jog nemzetközi fejlődésének főbb megállóí és irányvonalai, amelyek meghatározhatják a paródiakivétel értelmezését is, másrészt – tekintettel arra, hogy a szabad felhasználások tekintetében meghatározó jelentőséggel bír – elemzésre kerül a háromlépcsős teszt evolúciója, a szerzői jogban betöltött szerepe és értelmezésének lehetőségei is.

Jelen tanulmány végül elemzi a paródiakivételt a nemzetközi és hazai tesztek fényében, feltárva az átültetés lehetőségeinek releváns keretrendszerét.

II. A nemzetközi szerzői jog fejlődésének releváns állomásai

A nemzetközi szerzői jog alatt egy komplex, eredendően a nemzeti jogokra épülő,¹⁵ de egyre több önállóságot szerző jogforrási rendszert értünk, amely mára alapjaiban határozza meg az egyes államok szerzői jogi keretrendszerét.¹⁶ Fejlődésének felosztására számos megközelítés létezik,¹⁷ ezek szintéziséből kiindulva első lépésként két időszakot különíthetünk el: egyrészt az első szerzői jogi törvény, a *Statute of Anne* elfogadásától a BUE megkötéséig terjedő időszakot szokás azonosítani, amely ezek szerint 1709-től 1886-ig¹⁸ datálható.

Ebben az időszakban – amelyet az egyszerűség kedvéért nevezhetünk bilaterális egyezmények korának – a nemzetközi jogalkotás korai indikációja, ösztönző ereje az egymással szomszédos, adott esetben egymás nyelvét is beszélő országok vonatkozásában keresendő, ahol a szerzői jogi rendelkezések territoriális természetéből eredő problémák hamar felütöttek a fejüket: az egyik államból származó szerzői művek védelme a határoknál véget ért, az engedély nélküli felhasználások elleni fellépés a területi hatályt meghaladóan nem volt biztosítható,¹⁹ ezt a helyzetet pedig számos piaci szereplő ki is használta. Emiatt születtek meg

¹⁵ *Shira Perlmutter*: Future Directions in International Copyright. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, 16. évf., 1998, p. 309, 370.

¹⁶ A 20. század elején maga a fogalom is komoly fejtörést okozott, l. *Alex Gibson*: International Copyright. *The Commonwealth Law Review*, 4. évf., 1907, p. 253–257.

¹⁷ L. pl. *Lula*: i. m. (2), p. 102–127 vagy *Daniel J. Gervais*: The Internationalization of Intellectual Property: New Challenges from the very old and the very new. *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*, 12. évf., 2002, p. 933–948.

¹⁸ Amennyiben szélesebben, a szellemi tulajdon-jog teljessége tekintetében szemléljük ezt az időszakot, a végpont az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Unió Egyezményéhez (Magyarországon kihirdette az ipari tulajdon oltalmára létesült uniói egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövege módosításának kihirdetéséről szóló 1986. évi 20. törvényerejű rendelet) igazodva 1883-ra módosul.

¹⁹ *Orit Fischman Afori*: The Evolution of Copyright Law and Inductive Speculations as to Its Future. *Journal of Intellectual Property Law*, 19. évf. 2. sz., 2012, p. 250, elérhető: <https://goo.gl/hPbSNN>.

azok a kétoldalú egyezmények, amelyekben a szomszédos nemzetek szerzőinek kölcsönös védelméről rendelkeztek.²⁰

A bilaterális egyezmények kidolgozása során a jogi szabályozás közelítése, összhangba hozása még nem volt cél, tehát eredményként elsődlegesen a *formális reciprocitás*,²¹ az egymás szabályozását tudomásul vevő, az egymás által oltalmazott alkotásokat elismerő kölcsönösség azonosítható.²² Ez persze nem jelenti azt, hogy a harmonizáció igénye ne vált volna az idő előrehaladtával egyre hangsúlyosabbá: a kétoldalú egyezmények számának növekedésével a nemzetközi jogforrások olyan hálózata alakult ki, amely a védelmi rendszert nehezen átláthatóvá, a jogérvényesítést nehezkessé tette. Mivel a nemzetközi védelem szükségessége az idő előrehaladtával nem szűnt meg, szükségessé vált a nemzetközi védelem transzparenciájának és hatékonyságának növelése,²³ amely igényt logikusan egy több szerződő fél által létrehozott szerződés szolgálhatta ki a legmegfelelőbbben.

A következő, multilaterális egyezményekre épülő időszak tehát értelemszerűen az első nagy, átfogó szerzői jogi tárgyú egyezmény, a BUE megkötésétől datálható, ezen intervallum pedig további, kisebb egységekre tagolható. Az első ilyen időszak elkülönítése arra alapozható, hogy egészen a TRIPS-megállapodás²⁴ elfogadásáig a nemzetközi szerzői jog alapvetően a BUE primátusára és kizárólagosságára épült. Maga az egyezmény az 1878-ban alapított Nemzetközi Irodalmi és Művészeti Szövetség²⁵ kezdeményezésére jött létre. A BUE eredeti céljának megértéséhez érdemes felidézni alapítójának, Victor Hugo-nak 1878. június 17-én, az ALAI alapító kongresszusán²⁶ elhangzott, nagy ívű gondolatait.

„You are going to create a foundation for literary property. This is what is right, and you are going to embody it in law. I assure you that your suggestions and advice will be taken into account. You will persuade legislators seeking

²⁰ Pogácsás Anett: Különbözőség az egységben – A szerzői jogi szabályozás differenciálódásának hatása a jogterület szerepére és hatékonyságára. Doktori értekezés, 2017, p. 92, elérhető: <https://goo.gl/Uusjdb>.

²¹ Roberto Garza Barbosa: Revisiting International Copyright Law. Barry Law Review, 8. évf., 2007, p. 45, elérhető: <https://goo.gl/bWx2Es>.

²² Boytha György: A nemzetközi szerzői jogvédelem keletkezésének kérdései. Jogtudományi Közlöny, 41. évf. 11. sz., 1986, p. 517.

²³ Graeme B. Dinwoodie: Copyright Lawmaking Authority: An (Inter)Nationalist Perspective on the Treaty Clause. Columbia Journal of Law & the Arts, 30. évf., 2007, p. 384, elérhető: <http://ssrn.com/abstract=1001268>.

²⁴ A szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás (The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, a továbbiakban: TRIPS-megállapodás), Magyarországon kihirdette az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (a továbbiakban: GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakeshi Szerződés és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény.

²⁵ Association Littéraire et Artistique Internationale, a továbbiakban: ALAI.

²⁶ Bernárd Aurél, Timár István (szerk.): A szerzői jog kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, p. 357.

to confine the writer that literature has no boundaries. Literature is the mind leading humanity. Literary property is open to everyone. Royal decrees denied and still deny literary property. And why? For purposes of enslavement. The writer who owns his work is the writer who is free. Deny ownership and you deny him independence.”²⁷

A jogalkotás elsődleges célja tehát az „irodalmi tulajdon” fundamentumainak lefektetése, a szerző függetlenségének biztosítása volt. Ezen általánosságban megfogalmazott célokra az 1886-ban elfogadott egyezmény végül pragmatikus és kézzelfogható, a multilaterális jellegét megalapozó problémákra érdemi reakciókat adó eredményekkel válaszolt: rögzített egyrészről egy – ezen a ponton igen alacsony – minimális védelmi szintet, amelynek biztosítása minden szerződő fél feladata, továbbá az uniós tagok szerzőinek jogi státuszát a nemzeti elbánás elve alá utalta.²⁸ Magáért beszél, hogy ezen két, alapvető jellegű rendelkezéssel a BUE évtizedek óta húzódozó jogi bizonytalanságokat tudott orvosolni, egyúttal pedig hosszú évekre meghatározta, meghatározza a nemzetközi szerzői jog vonásait, megvalósította az egyes szerzői jogi rezsimek *materiális reciprocitását*.²⁹ Eredményei között szükséges megemlíteni, hogy a világ egyik legszélesebb körben elfogadott egyezményéről van szó, 195 országból 176 a tagjának mondhatja magát.³⁰ Ugyanakkor látni kell, hogy a szuverenitás és territorialitás kettősségére alapozott³¹ BUE eredetében a bilaterális egyezmények által elért eredményeken elinduló, kifejezetten minimumharmonizációra törekvő egyezmény,³² amelynek szövegében évtizedek alatt, hosszú egyeztetések folyamányaként tudott a szerzői jogi védelem hatályának szélességében kiteljesedni, tehát az eredeti cél nem a teljes és minden kérdéskörre kiterjedő harmonizáció volt.

²⁷ Brian Fitzgerald, John Gilchrist (szerk.): Copyright Perspectives, Past, Present and Prospect. Springer, 2015, p. 3. Victor Hugo beszédét Benedict Atkinson fordította angol nyelvre.

²⁸ Graeme B. Dinwoodie: The International Intellectual Property System: Treaties, Norms, National Courts, and Private Ordering. In: Daniel Gervais (szerk.) Intellectual Property, Trade and Development: Strategies to Optimize Economic Development in a TRIPS Plus Era. Oxford University Press, 2007, p. 66. és Boytha György: Penal Protection of Works of Visual Art under the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. In: Csehi Zoltán (szerk.): Boytha György válogatott írásai. Gondolat, Budapest, 2015, p. 422.

²⁹ Barbosa: i. m. (21), p. 45.

³⁰ A BUE részes feleit tartalmazó lista elérhető: <https://goo.gl/d5KgYQ>.

³¹ Alexander Peukert: Territoriality and Extraterritoriality in Intellectual Property Law. In: Günther Handl, Joachim Zekoll, Peer Zumbansen (szerk.): Beyond Territoriality: Transnational Legal Authority in an Age of Globalization. Brill Academic Publishing, Leiden-Boston, 2012, p. 198.

³² Boytha György: Interrelationship of Conventions on Copyright and Neighboring Rights. In: Csehi: i. m. (28), p. 299.

Magyarország a BUE-hez 1922-ben³³ csatlakozott,³⁴ ám a részvételt már az első világháború előtt is sürgették. Carl Junker 1900-ban megjelent könyvében³⁵ az alábbiak szerint nyilatkozott a kérdésben.

„Ámbár statisztikai kutatásunk azt mutatta, hogy a magyar korona országában a fordítási tevékenység aránylag nagyobb, mégis első sorban arra kell utalnunk, hogy éppen a magyar irodalomnak oly jelesei is vannak, kiket ma már messze hazájuk határain túl is ismernek. Magyarország termelése a művészet terén is kivitelképes, úgy hogy a magyar írók és művészek érdeke megkívánja a berni egyezményhez való csatlakozást. Ehhez járul, hogy éppen Magyarországon sokkal szívesebben nézik a nemzetközi vállalkozásokat, mint Ausztriában, és ellenkeznek is a magyar nemzet jellemével, ha Magyarország távol maradna egy oly egyezménytől, melynek méltán tulajdonítanak oly nagy jelentőséget, és melynek czélja, hogy kiérdemelt jogok illojális befolyásolását megakadályozza.”³⁶

A BUE – hiszen az egyezmény megújítására azt követően nem került sor – 1971-ig bezáróan hét revízió esett át: elsőként 1896-ban Párizsban,³⁷ ahol a tárgyi hatály kiegészült a sorozatkötetekkel, illetve pontosításra került az átdolgozás joga is. 1908-ban Berlinben³⁸ a szöveg kiegészült a formakényszer tilalmával, a film- és fotóművészeti alkotások védelmével, és kiterjesztésre került a fordítási jog tárgyi hatálya is.³⁹ Az 1914-es jegyzőkönyvet⁴⁰ követően az 1928. évi római kiegészítés⁴¹ útján megjelent a sugárzással kapcsolatos kizárólagos jog, és a személyhez fűződő jogok egy köre is az egyezmény részét képezte már, amelyet az

³³ 1922. évi XIII. törvény Magyarország belépéséről az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult berni nemzetközi Unióba.

³⁴ Nótári Tamás: Remarks on Early Hungarian Copyright Regulation. In: Geistiges Eigentum und Urheberrecht aus der historischen Perspektive. Lectiones Iuridicae. Pólay Elemér Alapítvány, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2014, p. 94, elérhető: <http://www.juris.uszeged.hu/download.php?docID=30110>.

³⁵ Carl Junker: Die Berner convention zum schutze der werke der litteratur und kunst und Österreich-Ungarn. Hölder, Bécs, 1900, elérhető: <https://archive.org/details/diebernerconven00junkgoog/page/n5>.

³⁶ A magyar fordítás Ranschburg Viktortól származik. Ranschburg Viktor: A szerzői jog nemzetközi védelmére alkotott berni egyezmény vonatkozással Magyarországra. Eggenberger, Budapest, 1901, p. 11–12, elérhető: <https://mek.oszk.hu/13000/13028/pdf/13028ocr.pdf>.

³⁷ Az 1896. évi Párizsi Jegyzőkönyv szövege elérhető: https://www.keionline.org/wp-content/uploads/1896_additional_acts_and_interpretative_declaration.pdf.

³⁸ Az 1908. évi Berlini Jegyzőkönyv szövege elérhető: https://www.keionline.org/wp-content/uploads/1908_Berne_Convention.pdf.

³⁹ Boytha György: The historical development of the regulation by international treaties of rights related to translation. In: Csehi: i. m. (28), p. 286.

⁴⁰ Az 1914. évi Jegyzőkönyv szövege elérhető: https://www.keionline.org/wp-content/uploads/1914_Berne_Additional_Protocol.pdf.

⁴¹ Az 1928. évi Római Jegyzőkönyv szövege elérhető: https://www.keionline.org/wp-content/uploads/1928_Rome_revisions_Berne.pdf.

1948. évi brüsszeli kiegészítés⁴² továbbcizellált, illetve továbbtágította a fordítással kapcsolatos kizárólagos jogot, a sugárzással kapcsolatos kizárólagos jogot és a személyhez fűződő jogokat az idézés vonatkozásában.⁴³ Az ezt követő, 1967. évi stockholmi módosítás⁴⁴ többek között a többszörözés jogának beépítése miatt emelendő ki – ezt a háromlépcsős teszt miatt részletesen is elemezzük a későbbiek folyamán –, végül a fentiek szerint 1971-re datálható⁴⁵ az utolsó, párizsi kiegészítés.⁴⁶

A nemzetközi szerzői jog a második világháborút követően mind horizontális, mind vertikális értelemben differenciálódott,⁴⁷ ugyanakkor már az 1967/1971-es felülvizsgálatok során látható volt, hogy a minimumvédelmi szint emelése, illetve a BUE hatályának szélesítése egyre inkább ütközött a fejlődő országok igényeivel.⁴⁸ A fejlett, szellemi tulajdon-exportőr államoknak ugyanis a magas fokú, szigorú⁴⁹ nemzetközi oltalom állt (és áll most is) érdekükben,⁵⁰ míg a fejlődő országok szempontjából a minimumvédelmi szint lehető legalacsonyabb szinten tartása preferálandó,⁵¹ a „külső” szellemi tulajdon-jogokat inkább a fejlődés akadályaként, mint motorjaként szemlélték (vagy szemlélik most is). Ebből fakadóan a BUE érdemi revíziója, a védelmi szint emelése a fejlődő országok obstrukciója okán a '70-es évek elején megrekedt,⁵² olyannyira, hogy az egyezmény gyakorlatilag azóta sem került sor a frissítésére.

A kialakult helyzet nyilvánvalóan nem volt fenntartható,⁵³ olyan megoldás után kellett nézni, amely lehetőséget biztosított a fejlett országok érdekeivel egyező továbblépésre, mi-

⁴² Az 1948. évi Brüsszeli Jegyzőkönyv szövege elérhető: https://www.keionline.org/wp-content/uploads/1948_revision_BerneConvention.pdf.

⁴³ Axel Nordemann: Berne and Beyond: Understanding International Conventions Relating to Copyright Law. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.*, 59. évf., 2012, p. 265.

⁴⁴ Az 1967. évi Stockholmi Jegyzőkönyv szövege elérhető: https://www.keionline.org/wp-content/uploads/1967_Stockholm_Act_revision%20of%20Berne%20Convention.pdf.

⁴⁵ Az 1971. évi Párizsi Jegyzőkönyv szövege elérhető: https://www.keionline.org/wp-content/uploads/1971_revision_of_Berne.pdf.

⁴⁶ Barbosa: i. m. (21), p. 48–49.

⁴⁷ Boytha György: A nemzetközi szerzői jogi és szomszédjogi egyezmények komplex összefüggései. *Jogtudományi Közlöny*, 36. évf. 12. sz., 1981, p. 995, elérhető: http://real-j.mtak.hu/2243/1/JogtudomanyiKozlony_1981.pdf.

⁴⁸ Barbara A. Ringer: A New Horizon for International Copyright. *Copyright Society of the U.S.A. Bulletin*, 17. évf., 1969, p. 22.

⁴⁹ Van, aki szerint a szerzői jog azóta is a fejlett országok luxusa csupán, l. Hugh C. Hansen: International Copyright: An Unorthodox Analysis. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 29. évf., 1996, p. 593.

⁵⁰ Roberto Garza Barbosa: International Copyright Law and Litigation: Mechanism for Improvement. *Marquette Intellectual Property Law Review*, 11. évf. 1. sz., 2007, p. 137, elérhető: <https://goo.gl/hC4imB>.

⁵¹ Boytha György: Új problémák a szerzői alkotások nemzetközi felhasználása terén. A Berni Unió válsága. In: *Csehi*: i. m. (28), p. 370.

⁵² Elaine B. Gin: International Copyright Law: Beyond the WIPO & TRIPS Debate. *Journal of the Patent and Trademark Office Society*, 86. évf., 2004, p. 780.

⁵³ Robert D. Hadl: The Crisis in International Copyright. *Columbia – VLA Journal of Law & the Arts*, 16. évf., 1992, p. 427.

nél inkább a fejlődő országok beleszólása nélkül.⁵⁴ Ezen diplomáciai puccsnak ideális keretet biztosított a GATT jogutódjaként a WTO-t létrehívó Marrakesh-i Szerződés, amelynek keretében sor került a nemzetközi szerzői jogi védelmet érdemben is felülíró TRIPS-megállapodás elfogadására 1994-ben – ezzel véget vetve a BUE hegemoniájának, egyúttal új fejezetet kezdve a jogterület multilaterális fejlődésének történetében.

A jelenleg 164 szerződő felet felmutató⁵⁵ TRIPS-megállapodás tehát új ösvényre terelte a nemzetközi szerzői jogi jogalkotást.⁵⁶ A BUE-n túli jogfejlődést (ún. BernPlus vagy Bern+ rendszer) megindító megállapodás gazdasági szemlélete⁵⁷ lehetőséget adott arra, hogy a fejlődő országok a BUE revíziói során képviselt, alapvetően kulturális szempontú érveit figyelmen kívül hagyhassák, ezáltal megnyílt az út a szerzői jogi védelem további erősítése, a nemzetközi jogi védelem hatályának kiterjesztése előtt. Tekintettel arra, hogy a TRIPS-megállapodás a BUE-hez képest speciálisnak tekinthető, a jogalkotás célja itt nem a trónfosztás, a BUE által elért eredmények felülírása volt, és nem is a nemzetközi szerzői jogi szabályok gyökeres átalakítása – a TRIPS-megállapodás ilyen szempontból betagozódik a BUE által kijelölt keretek közé.⁵⁸ Az elfogadott szöveg egyik, talán legfontosabb eredménye a legnagyobb kedvezmény elvének biztosítása volt,⁵⁹ amelynek keretében az adott államnak minden más részes fél szerzői számára biztosítania kellett azt a kedvezményt, amelyet egy másik államnak már megadott,⁶⁰ ezzel a TRIPS új szintre emelte a szerzők védelmének minimumszintjét.⁶¹

Ugyanakkor – vitathatatlan eredményei ellenére – a TRIPS-megállapodás időzítése nem volt a legszerencsésebb: 1994-ben nehezen volt előre látható, hogy az egyezménynek kellen-e, és ha igen, milyen irányban reagálnia az akkor még új, a digitalizációból (különösen az internet térnyeréséből) fakadó kihívásokra. Emiatt – utólag visszatekintő kritikusan szerezint – szövege már elfogadásakor is elavult volt.⁶² Ebből fakadóan a nemzetközi szerzői jogi

⁵⁴ *Rochelle Dreyfuss*: From Incentive to Commodity to Asset: How International Law is Reconceptualizing Intellectual Property. *Michigan Journal of International Law*, 36. évf. 4. sz., 2015, p. 562.

⁵⁵ A TRIPS-megállapodás részes feleit tartalmazó lista elérhető: <https://goo.gl/dvYxBd>.

⁵⁶ *Graeme B. Dinwoodie*: The WIPO Copyright Treaty: A Transition to the Future of International Copyright Lawmaking? *Case Western Reserve Law Review*, 57. évf. 4. sz., 2007, p. 751, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1601235.

⁵⁷ *Tattay Levente*: A szellemi alkotások teljes körű újraszabályozása Magyarországon. *Iustum Aequum Salutare*, 5. évf. 2. sz., 2009, p. 151, elérhető: <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20092sz/11.pdf>.

⁵⁸ *Sam Ricketson*: WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment. WIPO, SCCR/9/7, 2003, p. 51, elérhető: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_9/sccr_9_7.pdf.

⁵⁹ *Nordemann*: i. m. (43), p. 278.

⁶⁰ *Monique L. Cordray*: GATT v. WIPO. *Journal of the Patent and Trademark Office Society*, 76. évf., 1994, p. 125.

⁶¹ L. még: *Tattay Levente*: Változások a szellemi alkotások nemzetközi jogában. *Külgazdaság, jogi mell.*, 46. évf. 2. sz., 2002, p. 17–32.

⁶² *Gervais*: i. m. (17), p. 947 és *Haochen Sun*: Overcoming the Achilles Heel of Copyright Law. *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*, 5. évf., 2007, p. 274, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1021027.

jogalkotás újból lépéskényszerbe került, ez viszont egyúttal elterelte jogalkotást a gazdasági szemléletű mederből a szükségszerű, pragmatikus jogalkotás irányába.

Ezen váltásnak a legikonikusabb eredményei a WIPO ún. internetszerződései.⁶³ A WCT és a WPPT egyrészt értelmezhetőek a szellemi tulajdon-jogi egyezmények gondozására 1989-ben életre hívott szervezet általi, a jogalkotási kezdeményezés visszavételére irányuló kezdeményezésnek, vagy akár a BUE 1971 utáni kvázi revíziójának is,⁶⁴ ugyanakkor ezek a szerződések bizonyos szempontból többek, bizonyos szempontból kevesebbek ennél. Többek, mivel érdemi újításként értékelhető, specializált – az internet terjedéséhez kapcsolódó⁶⁵ – problémákhoz köthető,⁶⁶ pragmatikus megoldások kidolgozását tették lehetővé, ugyanakkor kevesebbek, mivel a BUE korábbi felülvizsgálataihoz viszonyítva szűkebb fókuszú tárgyi hatályról beszélhetünk.

A WIPO a jogalkotás kezdeményezésével kapcsolatos stafétát több szempontból is sikeresen vette vissza. Egyrészt az internetszerződések más szinteken is érdemi reformok irányába mozdították el a jogalkotót, ezen folyamat eredményeképpen jött létre például az Európai Unió (elfogadásakor még Európai Közösség) Infosoc-irányelve is,⁶⁷ amely a mai napig komoly hatást gyakorol az európai államok szerzői jogi rezsimjére.

Másrészt a pragmatikus jogalkotás más eredményeket is fel tudott mutatni, erre példa a 2012-es Pekingi Szerződés,⁶⁸ vagy a 2013-as Marrakesh-i Szerződés.⁶⁹ Ez utóbbi szerződés

⁶³ WIPO Copyright Treaty (a továbbiakban: WCT, elérhető: <https://wipolex.wipo.int/en/text/295166>) és WIPO Performances and Phonograms Treaty (a továbbiakban: WPPT, elérhető: <https://wipolex.wipo.int/en/text/295578>), 1996. Magyarországon kihirdette a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről szóló 2004. évi XLIX. törvény.

⁶⁴ Meeka Jun, Steven D. Rosenboro: The WIPO Treaties – The International Battle over Copyright Cyberturf. Entertainment and Sports Lawyer, 15. évf., 3. sz., 1997, p. 8.

⁶⁵ Rebecca F. Martin: The WIPO Performances and Phonograms Treaty: Will the U.S. Whistle a New Tune? Journal of the Copyright Society of the U.S.A., 44. évf., 1997, p. 163.

⁶⁶ A digitalizáció és az internet terjedésével kezelendő kérésként került azonosításra többek között a többszörözés és nyilvánosság számára közvetítés leegyszerűsödése, a digitális műpéldányok teljes értékűsége és kompaktsága is. L. Vanessa Van Coppenhagen: Copyright and the WIPO Copyright Treaty, with Specific Reference to the Rights Applicable in a Digital Environment and the Protection of Technological Measures. The South African Law Journal, 119. évf., 2002, p. 430.

⁶⁷ Érdekes, hogy az Európai Unió működéséről szóló szerződés 118. cikke a jogalkotási hatáskör aláátmasztására gazdasági indikációt tartalmaz („A belső piac létrehozása, illetve működése keretében az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket fogad el a szellemi tulajdon-jogok Unión belüli egységes oltalmát biztosító európai oltalmi jogcímek létrehozására, valamint egy uniós szintű központi engedélyezési, koordinációs és ellenőrzési rendszer megteremtésére”), amely összecseng a TRIPS-megállapodás mögött meghúzódó érvekkel. L. még az EUB 1/94. sz. véleményét. (Competence of the Community to conclude international agreements concerning services and the protection of intellectual property – Article 228 (6) of the EC Treaty.)

⁶⁸ Az audiovizuális előadásokról szóló Pekingi Szerződés, elérhető: <https://wipolex.wipo.int/en/text/295837>.

⁶⁹ A vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek megjelent művekhez való hozzáféréseinek megkönnyítéséről szóló Marrakesh-i Szerződés, elérhető: <https://wipolex.wipo.int/en/text/301016>.

vonatkozásában ugyanakkor az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB) 2017. február 14. napján kelt, 3/15. számú véleményében kimondta, hogy annak végrehajtása kizárólagos uniós hatáskörbe tartozik,⁷⁰ így a szerződésben foglaltaknak való megfelelést első lépésként az uniós jogában kellett biztosítani,⁷¹ ezt követhette csak a tagállami jogalkotás.

Ugyanakkor az elmúlt két évtizedre visszatekintve úgy tűnik, hogy a klasszikus, nemzetközi szerzői jogi jogalkotás bizonyos értelemben visszaszorulóban van mind mennyiségében, mind pedig tárgykörében: a BUE revíziója 1971 óta láthatóan megakadt, a gazdasági érdekekből vagy lépésényszerből fakadó kodifikáció pedig az eddigi eredményekhez viszonyítva marginalizálódni látszik – míg 1996-ban a WIPO az internet kihívásaira érdemben reagáló egyezményeket tudott letenni az asztalra, úgy az elmúlt pár év jogalkotása sokkal inkább a relatíve „konszenzusos témakörökre” fókuszált, olyan, a szerzői jog határterületein elfekvő kérdésekre, amelyekben könnyebb egyetértése jutni (lásd a Marrakeshi Szerződést).

Ezzel párhuzamosan viszont az is megfigyelhető, hogy a nemzetközi jogalkotásban keletkezett hiátus európai szinten semmiképpen sem maradt betöltetlen, ugyanis az Európai Unió a szerzői jog területén az elmúlt években és a közelmúltban is igen aktív volt, 2019-ben pedig két irányelvet is elfogadott, egyet a digitális egységes piac támogatására,⁷² egyet pedig a közvetítési, továbbközvetítési jog finomhangolására.⁷³ Az előbbi, a CDSM-irányelv kifejezetten olyan, újszerű megoldások⁷⁴ kidolgozásának irányába is elmozdulást mutat, amelyek kitárgyalása a klasszikus nemzetközi úton jelenleg nehezen lenne elképzelhető. Nem túlzás azt mondani, hogy az Európai Unió fokozott szellemi tulajdon-jogi jogalkotása alapjaiban szabta újra a nemzetközi szerzői jogi kodifikáció erővonalait.⁷⁵

⁷⁰ Az EUB 3/15. sz. véleménye (2017. február 14.), elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=187841&pageIndex=0&doclang=HU>.

⁷¹ Ennek eredményeként született meg a szerzői és szomszédos jogi védelemben részesülő egyes műveknek és más teljesítményeknek a vakok, látáskárosultak és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek érdekét szolgáló egyes megengedett felhasználási módjairól, valamint az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv módosításáról szóló (EU) 2017/1564 irányelv, és a szerzői és szomszédos jogi védelemben részesülő egyes művek és más teljesítmények hozzáférhető formátumú példányainak a vakok, látáskárosultak és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek érdekét szolgáló, határokon átnyúló, az Unió és harmadik országok közötti cseréjéről szóló 2017. szeptember 13-i (EU) 2017/1563 európai parlamenti és tanácsi rendelet.

⁷² A digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról szóló (EU) 2019/790 irányelv (a továbbiakban: CDSM-irányelv).

⁷³ A műsorszolgáltató szervezetek egyes online közvetítéseire, valamint televíziós és rádiós műsorok továbbközvetítésére alkalmazandó szerzői jogok és szerzői joggal szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályok megállapításáról valamint a 93/83/EGK tanácsi irányelv módosításáról szóló (EU) 2019/789 irányelv.

⁷⁴ Pl. az új kiadói jog vagy a közvetítőszolgáltatók felelősségének rendezése, ezzel egyidejűleg a nyilvánosságához közvetítési jog újraértelmezése.

⁷⁵ *Silke von Lewinski: International Copyright over the Last 50 Years – A Foreign Perspective.* Journal of the Copyright Society of the U.S.A., 50. évf., 2003, p. 593.

Ettől eltekintve a pragmatikus, tematikus jogfejlesztés egyelőre megfelelő eszköznek tűnik arra, hogy a nemzetközi szerzői jogi kodifikációs munkálatokat mederben tartsa, egyúttal pedig megőrizze a BUE evolutív fejlődése útján elért eredményeket is, ezzel biztosítva, hogy a szerzők jogi helyzetét védő eredeti elképzelések, védelmi sarokpontok az aktuális változások során is helyükön maradjanak.

III. A háromlépcsős teszt megjelenése és fejlődése

III.1. A háromlépcsős teszt a BUE-től a TRIPS-megállapodásig

Miután a nemzetközi szerzői jog fejlődésének főbb szakaszai ismertetésre kerültek, és ezáltal maga a háromlépcsős teszt is megfelelően kontextusba lett helyezve, lehetőség nyílik érdemben rátérni a teszt kialakulásának és fejlődésének kérdésére.

A háromlépcsős tesztet jelenleg a szerzői jogi szabad felhasználások általános korlátjaként, egyfajta mindenkori minimumként, a megengedhető kivételek keretrendszerként ismerjük és értelmezzük a hatályos szerzői jogi keretek között,⁷⁶ ám a jogintézmény kialakulása ettől a felfogástól eltérő gyökereket mutat.

A többszörözési jog egészen sokáig, a BUE 1967. évi revíziójáig nem képezte az egyezmény részét. A Stockholmi Jegyzőkönyv ugyanakkor beemelte a nemzetközi szerzői jogi jogforrásba az új kizárólagos jogot, amely egy kodifikációs-technikai problémát vetett fel: a joghoz kapcsolódó, igen színes képet mutató nemzeti kivételek nevesítése történjen az egyezményben, vagy pedig egy általános kivétel, egyfajta keret kerüljön az szövegbe, amely bizonyos feltételek esetén lehetőséget biztosít a tagállami kivételek BUE-konform megtartására is?⁷⁷ A kérdést elsőként egy kutatócsoport (*Study Group*) vizsgálta meg, majd a témában készült jelentés alapján a kormányzati szakértőkből álló bizottság (*Committee of Governmental Experts*) vitatta meg a megoldási lehetőségeket.⁷⁸

Az 1967-es jegyzőkönyvek arról tanúskodnak, hogy az utóbbi megoldás mellett alapvetően az az érv szolgált, hogy ha minden nemzeti kivétel nevesítésre került volna, akkor a kivételek magas száma szignifikánsan, a jogalkotó akaratán túlmenően csökkentette volna a többszörözési jog védelmét.⁷⁹ Mindezek alapján olyan általános kivétel meghatározása mellett született döntés, amely eléggé tág, általános megfogalmazású ahhoz, hogy lehetővé

⁷⁶ Daniel J. Gervais: Making Copyright Whole: A Principled Approach to Copyright Exceptions and Limitations. *University of Ottawa Law & Technology Journal*, 5. évf. 1. sz., 2008, p. 9, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1825342.

⁷⁷ Records of the Intellectual Property Conference of Stockholm, Volume I. (a továbbiakban Stockholm Records I.). WIPO, Genf, 1971, p. 80, elérhető: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_311_vol_i.pdf.

⁷⁸ I. m. (77), p. 112.

⁷⁹ Records of the Intellectual Property Conference of Stockholm, Volume II. (a továbbiakban Stockholm Records II.). WIPO, Genf, 1971, p. 851, elérhető: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_311_vol_ii.pdf.

tegye az akkor meglévő kivételek megtartását – amely a háromlépcsős teszt nevet kapta (már a jegyzőkönyv is ezen a néven említi).

Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a jegyzőkönyv szerint több állam is – néha a későbbi évtizedek során újból és újból felmerülő – aggályokat fogalmazott meg a felállított munkacsoportban az új jogintézménnyel kapcsolatban. Olaszország és Izrael részéről kétségek merültek fel annak vonatkozásában, hogy ha a kivétel túl távan kerül megfogalmazásra, úgy az az értelmezés parttalanságához vezet-e majd, amely akár a teljes többszörözési jogot is kiüresítheti.⁸⁰ Hollandia pedig jelezte, hogy a kivételt redundánsnak tartja, mivel a tesztben foglalt feltételeket a jogalkotónak a kivételek megalkotása során egyébként is vizsgálnia kell,⁸¹ márpedig a teszt címzettjének alapvetően a jogalkotó tekintendő, nem pedig a felhasználók.⁸²

A háromlépcsős teszt végül a BUE 9. cikk (2) bekezdésében került elhelyezésre,⁸³ tartalmát tekintve az alábbi három esetben teszi lehetővé a szerződő országok törvényhozói részére, hogy kivételt biztosítsanak a 9. cikk (1) bekezdésében rögzített többszörözési jog alól: amennyiben különleges esetről (*certain special cases*) van szó, a többszörözés nem sérelmes a mű rendes felhasználására (*does not conflict with a normal exploitation of the work*), és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit (*does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author*). A teszt tehát egy felhatalmazás, útmutató a nemzeti jogalkotó részére, hogy a többszörözési jog alól egy előre meghatározott keretben, a BUE által elismert módon kivételeket hozhasson létre.⁸⁴

A következő állomás a háromlépcsős teszt fejlődésének történetében – egy nagyobb ugrással, mind időben, mind pedig értelmezésben – a TRIPS-megállapodás. Miután a BUE felülvizsgálatára egyre kevesebb esély mutatkozott, a jogérvényesítési, kereskedelmi szemléletű megállapodásban több olyan szignifikáns módosításra került sor, amelyek már évtizedek óta vártak magukra, egyúttal ezen a ponton, 1994-ben került sor a BUE szerinti háromlépcsős teszt újraértelmezésére: a kiterjesztést követően ugyanis a tesztet nem csupán a többszörözési jog, hanem minden vagyoni jog tekintetében alkalmazni kell⁸⁵ (tehát nem

⁸⁰ I. m. (79), p. 857, 884.

⁸¹ I. m. (79), p. 885.

⁸² I. m. (79), p. 1144.

⁸³ A BUE angol nyelvű szövege elérhető: <https://wipolex.wipo.int/en/text/283698>.

Art. 9(2) It shall be a matter for legislation in the countries of the Union to permit the reproduction of such works in certain special cases, provided that such reproduction does not conflict with a normal exploitation of the work and does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author.

9. cikk (2) Az Unióhoz tartozó országok törvényhozó szervei jogosultak arra, hogy különleges esetekben lehetővé tegyék az említett művek többszörösítését, feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.

⁸⁴ *Christophe Geiger, Daniel Gervais, Martin Senftleben: The Three-Step Test Revisited: How to Use the Test's Flexibility in National Copyright Law. American University International Law Review*, 29. évf. 3. sz., 2014, p. 586.

⁸⁵ *Gyenge Anikó: A szerzői jog h-moll miséje: A három lépcsős teszt. Jogi tanulmányok, ELTE-ÁJK, Budapest*, 10. évf. 1. sz., 2005, p. 158.

csupán a kifejezetten a TRIPS-megállapodás által rögzített, új jogok tekintetében).⁸⁶ Ez viszont nyilvánvalóan érintette annak értelmezését is: innentől kezdve már nem a nemzeti többszörözési kivételek keretéről, hanem szükségszerűen minden vagyoni joggal kapcsolatos szabad felhasználás általános feltételrendszeréről beszélünk.

Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy mivel a TRIPS-megállapodásnak nem a korábbi uniós keretrendszer lecserélése, hanem a BUE által kidolgozott rendelkezésekre való ráépítés volt a célja, így a BUE értelmezési elvei a TRIPS-megállapodás irányában is fennállnak, tehát a két jogforrás együttesen értelmezendő.⁸⁷

A TRIPS szerinti háromlépcsős teszt a megállapodás 13. cikkében került elhelyezésre.⁸⁸ A tesztnek ez a megszövegezése már nem említi a nemzeti jogalkotót, és egyértelműen jelzi, hogy nem a többszörözési joggal kapcsolatos szabad felhasználási keretrendszeréről van szó,⁸⁹ hanem minden kivétel és korlátozás esetében alkalmazandó, általános feltételrendszeréről. Bár a teszt megszövegezése ebből kifolyóan eltérő, a feltételek angol nyelvű megfogalmazása azonos, még ha a magyar fordítás némileg el is tér a BUE esetében ismertetett fordítástól, és az angol verzióban a szerző helyett a jogosult megfogalmazás is lett alkalmazva, ugyancsak tágitva ezzel a teszt alkalmazási körét. A teszt tehát különleges esetekben (*certain special cases*) teszi lehetővé kivételek és korlátozások alkalmazását, amennyiben azok nem állnak ellentétben a mű szokásos felhasználásával (*do not conflict with a normal exploitation of the work*), és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit (*do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the right holder*).

A BUE és a TRIPS-megállapodás közötti különbségek bár elsősre csak megfogalmazásukból fakadó, értelmezési jellegű különbségeknek tűnhetnek, gyakorlatilag a jogosulti pozíció erősítését szolgáló,⁹⁰ érdemi reformként értékelhetőek.⁹¹ A módosítás útján a szerzői jogi kivételek természete dogmatikai szempontból körülhatárolásra kerül, a háromlépcsős teszt innentől kezdve deklarálja – még ha talán tautologikusan is –, hogy a szerző kizáró-

⁸⁶ *Biruk Haile*: Scrutiny of the Ethiopian system of Copyright Limitations in the Light of International Legal Hybrid resulting from (the Impending) WTO Membership: Three-Step Test in Focus. *Journal of Ethiopian Law*, 25. évf., 2012, p. 165.

⁸⁷ *Ricketson*: i. m. (58), p. 47–51.

⁸⁸ A TRIPS-megállapodás angol nyelvű szövege elérhető: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_04_e.htm.

Art. 13. Members shall confine limitations or exceptions to exclusive rights to certain special cases which do not conflict with a normal exploitation of the work and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the right holder.

13. cikk A kizárólagos jogokra való korlátozásokat és kivételeket a Tagok olyan különleges esetekre szorítják, amelyek nem állnak ellentétben a mű szokásos felhasználásával, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.

⁸⁹ *Ficsor Mihály*: Copyright for the Digital Era: The WIPO „Internet” Treaties. *Columbia-VLA Journal of Law & the Arts*, 21. évf. 3–4. sz., 1997, p. 215.

⁹⁰ *Eric Allen Engle*: When is Fair Use Fair: A Comparison of E.U. and U.S. Intellectual Property Law. *The Transnational Lawyer*, 15. évf. 187. sz., 2002, p. 214.

⁹¹ *Patrick R. Goold*: The Interpretive Argument for a Balanced Three-Step Test. *American University International Law Review*, 33. évf. 1. sz., 2017, p. 209.

lagos jogai csak bizonyos keretek között korlátozhatóak. A jogalkotó nevesítésének hiánya ugyanakkor álláspontunk szerint nem jelenti azt, hogy a TRIPS-megállapodás tesztje ne a törvényhozóhoz szólna: „*a Tagok olyan különleges esetekre szorítják*” fordulat arról árulkodik, hogy a teszt bár funkciójában és hatályában a kivételek keretrendszerként kíván szolgálni, címzettje mégis az adott részes állam, ezáltal pedig szükségszerűen a jogalkotó lesz. Ugyancsak említést érdemel, hogy a fent idézett rendelkezés értelmezésében az tűnik a helyes megközelítésnek, hogy az nem csupán az egyezmény hatálybalépésekor meglévő, hanem a jövőben kidolgozott kivételek tekintetében is irányadó, ebből fakadóan viszont nem képezheti akadályát újabb kivételek megállapításának sem.

III.2. A háromlépcsős teszt értelmezése a WTO olvasatában

A fentiekben kifejtettek szerint a TRIPS-megállapodásnak a WTO általi elfogadásával a nemzetközi szerzői jogi jogforrások egyik szelete kikerült a WIPO gondozásából. Ez, illetve az Európai Uniót megelőző Európai Közösség (a továbbiakban: EK) és az Egyesült Államok között 1999-ben felmerült jogvita lehetőséget biztosított arra, hogy a WTO Vitarendezési Testülete (*WTO Dispute Settlement Body*) részletesen értelmezze az 1994-ben elfogadott háromlépcsős teszt tartalmát.⁹²

A vita központjában az Egyesült Államok *Fairness in Music Licensing Act*⁹³ elnevezésű módosító törvényének két új szabad felhasználása, az ún. „homestyle-” és a „business-” kivétel állt.⁹⁴ A *homestyle-kivétel* alapján – amelynek gyökerei a bírói gyakorlatban egészen 1975-ig nyúlnak vissza⁹⁵ – nem szükséges a jogosult engedélye abban az esetben, ha egy magáncélra is beszerezhető, a kereskedelmi forgalomban hozzáférhető készülék (pl. rádió vagy televízió) útján közvetített művek kerülnek nyilvános előadásra kis éttermekben, italméréssel foglalkozó vendéglátó helyiségekben vagy egyéb kiskereskedelmi jellegű üzlethelyiségekben.⁹⁶ A *businesskivétel* hasonló megfontoláson nyugszik, a közvetített vagy továbbközvetített zeneművek nyilvános előadásával kapcsolatos kizárólagos jog alól nyújt kivételt az éttermek és kocsmák részére, amennyiben az üzlethelyiség nagysága nem halad

⁹² *Lida Ayoubi*: The Marrakesh Treaty: Fixing International Copyright Law for the Benefit of the Visually Impaired Persons. *New Zealand Journal of Public and International Law*, 13. évf., 2015, p. 786.

⁹³ *Fairness in Music Licensing Act of 1998*, Pub. Law 105–298. A vizsgálat tárgyává tett szöveg elérhető: <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/789/text>.

⁹⁴ United States – Section 110(5) of the US Copyright Act – Report of the Panel (a továbbiakban: WTO-report). WT/DS160/R, WTO, 2000. június 15, elérhető: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds160_e.htm.

⁹⁵ L. az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Twentieth Century Music Corp. v. Aiken*-döntését. 422 U.S. 151 (1975), elérhető: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/422/151/>.

⁹⁶ I. m. (94), p. 6.

meg bizonyos előre meghatározott méreteket.⁹⁷ Utóbbi esetben lehetőség van 4–6 hangszóró működtetésére is.⁹⁸

A kivételek hozzávetőlegesen az italméréssel foglalkozó üzletek 13,5–18%-át fedték le, az étermeknek pedig kb. a 65,5–71,8%-át.⁹⁹ Az EK álláspontja szerint a kivételek széles körű alkalmazásuk miatt nem felelnek meg a TRIPS-megállapodás háromlépcsős tesztjének, sértik a megállapodás 11. és 13. cikkét, így az Egyesület Államok szabályozása nem biztosítja a megállapodásban lefektetett jogokat. Az Egyesült Államok szerint ugyanakkor a teszt egyrészlől csak a megállapodás által lefektetett új kivételekre vonatkozik, így a teszt vonatkozásukban nem alkalmazandó, ám a homestyle- és businesskivétel ettől függetlenül megfelelnek a teszt rendelkezéseinek.¹⁰⁰

A Vitarendezési Testület egyik első megállapítása volt, hogy a 13. cikk szerinti háromlépcsős teszt nemcsak a TRIPS-megállapodás által lefektetett új jogok és kivételek körében értelmezendő, hanem azokon kívül a BUE által biztosított minden jog és kivétel tekintetében releváns.¹⁰¹ Az Egyesült Államok ezen érvelése tehát nyilvánvalóan nem volt helytálló, ez ugyanakkor lehetőséget biztosított arra, hogy a testület a háromlépcsős teszt egyes elemeit részletes elemzés tárgyává tegye.

Így tehát a Vitarendezési Testület lépcsőnként és elemenként is megvizsgálta a TRIPS-megállapodás 13. cikkét, elsőként a kivétel (*exception*) és a korlátozás (*limitation*) kifejezés felé fordulva. A WTO álláspontja szerint kivételről akkor beszélünk, amennyiben egy szerzői kizárólagos vagyoni jog – egy bizonyos körben – teljes mértékben kiüresedik a szabályozás által (ilyen lehet például az átdolgozás tekintetében a paródia is), korlátozásról pedig akkor, ha a jogot nem teljes mértékben, hanem csak egy meghatározott körben szűkíti le a jogalkotó (mint pl. az üreshordozói jogdíjak¹⁰² esetében, ahol az engedélyezési jog lényegében elvész, de a díjigény fennmarad). Más megfogalmazásban a kivétel sziget a kizárólagos jogok tengerében, míg a korlátozások a szerzői kizárólagos jogok tárgyi hatályával kapcsó-

⁹⁷ *Jo Oliver*: Copyright in the WTO: The Panel Decision on the Three-Step Test. *Columbia Journal of Law & the Arts*, 25. évf. 2–3. sz., 2002, p. 119.

⁹⁸ *Gene M. Grossman, Petros C. Mavroidis*: United States – Section 110(5) of the US Copyright Act, Recourse to Arbitration under Article 25 of the DSU: would've or should've? Impaired benefits due to copyright infringement. *World Trade Review*, 2. évf. 2. sz., 2003, p. 234.

⁹⁹ I. m. (94), p. 58.

¹⁰⁰ *Jane C. Ginsburg*: Toward Supranational Copyright Law? The WTO Panel Decision and the “Three-Step Test” for Copyright Exceptions. The Center for Law and Economic Studies, Working Paper No. 181, 2001, p. 5, elérhető: http://papers.ssrn.com/paper.taf?abstract_id=253867.

¹⁰¹ *Justin Malbon, Charles Lawson, Mark Davison*: The WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Edward Elgar, Northampton, 2014, p. 258.

¹⁰² Bővebben l.: *Hajdú Dóra*: A magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak egyes értelmezési kérdései az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 9. (119.) évf. 6. sz., 2014. december, p. 27–69, elérhető: <https://www.sztinh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2014-06/02.pdf>.

latban adnak fogódzót.¹⁰³ Vitán felül áll ugyanakkor, hogy a háromlépcsős teszt mindkét esetben alkalmazandó.¹⁰⁴

Ugyancsak fontos megállapítás, hogy a teszt egyes elemei kumulatívak,¹⁰⁵ tehát a teszt teljesüléséhez mindegyik elemnek teljesülnie kell, ugyanakkor maga a vizsgálat sorrendben, lépcsőnként történik.¹⁰⁶

Az első lépcsőre, vagyis az „olyan különleges esetek” (*certain special cases*) fordulatra rátérve a Vitarendezési Testület elemekre bontva végezte el az elemzést. Az „olyan” (*certain*, magyar fordításban talán helyesebb lett volna a „meghatározott” kifejezés használata) kifejezés alatt pontosan meghatározott és tisztán definiált eseteket kell érteni, amelyek köre bár előzetesen ismert, ám nincs szükség minden konkrét eset előzetes meghatározására (gyakorlatilag itt egy jogbiztonsági ihletésű követelményről van szó). Tehát a TRIPS megállapodás itt az várja el a jogalkotótól, hogy a kivételek és korlátozások megfogalmazásukban ne legyenek parttalanok, a korlátozás mértéke legyen tisztán és absztrakt módon, de előre láthatóan körülhatárolt.¹⁰⁷

A különleges (*special*) kifejezés mind kvalitatív, mind kvantitatív szempontból irányadó, és lényege, hogy a kivétel vagy korlátozás alkalmazása egyedi, korlátozott és kivételes legyen, ne fedje le a felhasználások jelentős százalékát. Ugyanakkor a követelmény nem azonos a speciális cél fogalmával, tehát szabad felhasználási eseteket nem csak obskúrus, a mindennapi felhasználásoktól távol eső célból lehet létrehozni. A WTO ugyanakkor hangsúlyozza, hogy sem a különleges jelleg, sem a háromlépcsős teszt egyéb eleme vagy célja nem tartalmazza magában a kivétel vagy korlátozás mögött húzódó közérdek vizsgálatának követelményét, mivel az a nemzeti jogalkotó feladata.¹⁰⁸

Az első lépcső tehát azt várja el, hogy a kivételek és korlátozások tartalmukban tisztán definiáltak, terjedelmükben – hatályukban – pedig szűkek legyenek.¹⁰⁹

A második lépcső alapján a kivétel vagy korlátozás nem állhat ellentétben a mű szokásos felhasználásával (*do not conflict with a normal exploitation of the work*). Felhasználás alatt a WTO olvasatában a kizárólagos jogok olyan alkalmazását kell érteni, amely gazdasági

¹⁰³ Andrew Christie, Robin Wright: A Comparative Analysis of the Three-Step Tests in International Treaties. International Review of Intellectual Property and Competition Law, 45. évf. 4. sz., 2014, p. 418.

¹⁰⁴ I. m. (94), p. 32.

¹⁰⁵ Theodoros Kritharas: Challenge of Copyright in the Information Society: Copyright on the Internet – Current Legal Aspects. Revue Hellenique de Droit International, 56 évf., 2003, p. 32.

¹⁰⁶ Annette Kur: Of Oceans, Islands, and Inland Water – How Much Room for Exceptions and Limitations under the Three Step-Test? Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition & Tax Law Research Paper Series, No. 08-04, 2008, p. 22, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1317707.

¹⁰⁷ I. m. (94), 33.

¹⁰⁸ I. m. (94), p. 34.

¹⁰⁹ Ginsburg: i. m. (100), p. 5.

előnyük elérését célozza, tehát kiaknázási jellegű magatartásról van szó (az angol verzió szerinti „*exploitation*” kifejezés jobban is tükrözi ezt a sajátosságot).

A szokásos (*normal*) kifejezést lényegében köznapri értelemben közelíti meg a Vitarendezési Testület, így ez alatt általános, tipikus eseteket kell érteni. Ez pontosítva jelzi, hogy a szokásos felhasználás jellemzően szűkebb körű, mint az adott vagyoni jog teljessége, illetve hogy minden nevesített szerzői kizárólagos jog esetén esetről-esetre vizsgálendő, hogy az adott jog tekintetében mi minősül szokásos felhasználásnak.¹¹⁰ A negatív oldalról megközelítve a háromlépcsős tesztbe ütköző lehet az a kivétel vagy korlátozás, amely a megvalósított felhasználás útján versenyhelyzetbe kerül az adott vagyoni joggal, ezt pedig az aktuális és belátható időn belüli piaci viszonyok tekintetében kell vizsgálni.¹¹¹ Végezetül a testület olvasatában a felhasználás kereskedelmi jellege túllép azon a mértéken, amely a teszt ezen lépcsője szempontjából még elfogadható, ugyanakkor ezen értelmezésénél szükséges hangsúlyozni, hogy egy kereskedelmi felütésű egyezmény kereskedelmi jellegű értelmezéséről van szó, így ez az értelmezés bizonyos szempontból predesztináltnak tekinthető.¹¹²

Ez utóbbi, a kereskedelmi jellegű felhasználásokat kizáró értelmezés az Egyesült Államok szerzői jogában ismert, nyílt végű szabad felhasználási eset, a fair use-teszt¹¹³ szempontjából sem tűnik helyénvalóban. Bár az egyezmény kidolgozása során az Egyesült Államok a csatlakozás valószínűségéről pozitívan nyilatkozott,¹¹⁴ és már 1937-ben,¹¹⁵ valamint 1938-ban¹¹⁶ is voltak olyan hangok, amelyek a BUE-hez való csatlakozását sürgették – és persze olyanok is, akik még az 1971-es revízió után is azt gondolták, hogy felesleges¹¹⁷ vagy egyenesen káros¹¹⁸ lenne a csatlakozás –, az ország végül csak 1989. március 1-én vált az unió részévé.¹¹⁹ A csatlakozást megelőzően és azt követően is szakmai érdeklődés tárgyát képezte, hogy a kontinentális szerzői jog rendszerétől idegen kivétel megfelel-e a BUE és a TRIPS-megállapodás szerinti háromlépcsős teszt(ek) rendelkezéseinek.

¹¹⁰ Ayoubi: i. m. (92), p. 265.

¹¹¹ I. m. (94), 44–50.

¹¹² Guido Westkamp: The Three-Step Test and Copyright Limitations in Europe: European Copyright Law between Approximation and National Decision Making. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.*, 56. évf., 2008, p. 9.

¹¹³ Bővebben l. Mezei: i. m. (12), p. 26–68.

¹¹⁴ J. H. G. Bergne: International Copyright Union. *The Law Quarterly Review*, 3. évf. 9. sz., 1887, p. 19.

¹¹⁵ F. Ryan Duffy: International Copyright. *Air Law Review*, 8. évf., 1937, p. 213–223.

¹¹⁶ Max M. Kampelman: The United States and International Copyright. *American Journal of International Law*, 41. évf., 1947, p. 421.

¹¹⁷ Heinz Dawid: Basic Principles of International Copyright. *Bulletin Copyright Society of the U.S.A.*, 21. évf., 1973, p. 2–5.

¹¹⁸ Lawrence E. Abelman, Linda L. Berkowitz: International Copyright Law. *New York Law School Review*, 22. évf., 1977, p. 631.

¹¹⁹ Lula: i. m. (2), p. 115.

A témában nyilatkozó szerzők álláspontjából¹²⁰ alapvetően arra lehet következtetni, hogy a fair use megfelel a háromlépcsős teszt(ek) elvárásainak (a kivétel az 1989-es csatlakozást¹²¹ követően is hatályban maradt),¹²² ugyanakkor a fair use-kivétel aktuális, a bírói gyakorlatra támaszkodó értelmezése szerint a felhasználás kereskedelmi jellege önmagában nem jelenti azt, hogy a szabad felhasználási eset ne lenne alkalmazható.¹²³ Mindezekből fakadóan a WTO-nak a felhasználások kereskedelmi jellegének a háromlépcsős tesztel való összeférhetőségével kapcsolatos fenti megállapítását álláspontunk szerint fenntartásokkal kell kezelni.¹²⁴

A harmadik lépcső szerint a kivétel vagy korlátozás indokolatlanul nem károsítja a jogosult jogos érdekeit (*do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the right holder*). A Vitarendezési Testület értelmezésében érdek (*interest*) alatt a jogosultnak magához az alkotáshoz és annak kiaknázásához fűződő érdekét kell érteni, a jogos (*legitimate*) feltétel alapján pedig csak a jogilag elismert érdekek vehetőek figyelembe.¹²⁵

Végezetül magára a jogvitára visszatérve megemlítendő, hogy a Vitarendezési Testület végül megállapította, hogy a homestyle-kivétel megfelel, míg a businesskivétel nem felel meg a TRIPS-megállapodás szerinti háromlépcsős teszt követelményeinek,¹²⁶ utóbbi azért, mert a felhasználások túl széles körét fedi le.¹²⁷ Mindkét kivétel a mai napig hatályban van az Egyesült Államokban, a businesskivétel hatályát a jogalkotó természetesen a WTO igényeinek megfelelően leszűkítette.

¹²⁰ L. pl. *Jane C. Ginsburg*: International Copyright: From a Bundle of National Copyright Laws to a Supranational Code. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.* 47. évf., 2000, p. 25; *Engle*: i. m. (90), p. 188–225; *Gerald Dworkin*: Exceptions to Copyright Exclusivity: Is Fair Use Consistent with Article 9.2 Berne and the New International Order. *International Intellectual Property Law & Policy*, Vol. 4, Chapter 66, 2000, p. 20. vagy *Ruth Okediji*: Toward an International Fair Use Doctrine. *Columbia Journal of Transnational Law*, 39. évf., 2000, p. 75–175. Ezt a WIPO a kivételekkel és korlátozásokkal foglalkozó tanulmánya is megerősíti, l. *Ricketson*: i. m. (58), p. 69.

¹²¹ *Kenneth D. Crews*: Harmonization and the Goals of Copyright: Property Rights or Cultural Progress? *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 6. évf. 1. sz., 1998, p. 118.

¹²² Vö. *Richard J. Pelzt*: Global Warming Trend? The Creeping Indulgence of Fair Use in International Copyright Law. *Texas Intellectual Property Law Journal*, 17. évf., 2009, p. 273, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1669448.

¹²³ *Campbell v. Acuff-Rose Music* (92–1292), 510 U.S. 569 (1994, a továbbiakban *Campbell*-döntés), elérhető: <https://goo.gl/2fPCRG>. Fontos szempont, hogy a paródiát az Egyesült Államok szerzői joga a fair use-teszten keresztül ismeri el, l. *William Fisher*: Promises to Keep – Technology, Law, and the Future of Entertainment. *Stanford University Press*, 2004, p. 152.

¹²⁴ *Martin Senftleben*: Towards a Horizontal Standard for Limiting Intellectual Property Rights? – WTO Panel Reports Shed Light on the Three-Step Test and Copyright Law and Related Test in Patent and Trademark Law. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 37. évf. 4. sz., 2006, p. 426, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1723871.

¹²⁵ I. m. (94), 57.

¹²⁶ *Peter K. Yu*: TRIPS Enforcement and Developing Countries. *American University International Law Review*, 26. évf. 3. sz., 2011, p. 776.

¹²⁷ *Matthew Kennedy*: WTO Dispute Settlement and the TRIPS Agreement – Applying Intellectual Property Standards in Trade Law Framework. *Cambridge University Press*, Cambridge, 2016, p. 143.

III.3. A háromlépcsős teszt a WCT-ben és WPPT-ben

A WIPO a fentiekben említettek szerint a '90-es évek derekán visszavette a nemzetközi szerzői jogi jogalkotás gyepelőjét, egyúttal pragmatikusabb irányba állította a kodifikáció fókuszát. Ennek a váltásnak az egyik legfontosabb eredményei az ún. internetszerződések, ezek közül a WCT a szerzői jogokkal, a WPPT az előadóművészek és hangfelvétel-előállítók jogaival foglalkozik.

A háromlépcsős teszt egyes reinkarnációit a WCT 10.¹²⁸ és a WPPT 16. cikke¹²⁹ tartalmazza. Mindenekelőtt szükséges rögzíteni, hogy mindkét teszt a BUE-hez és a TRIPS-megállapodáshoz hasonló megfogalmazást alkalmaz a lépcsők vonatkozásában. Az érdemi különbség a tesztek hatályában ragadható meg, ugyanis míg a BUE és a TRIPS-megállapodás – érthető módon – nem szól a digitális környezetről, addig a WCT és a WPPT kifejezetten ezen kérdéskör szem előtt tartásával került kidolgozásra.¹³⁰

¹²⁸ A WCT szerinti teszt angol és magyar nyelven:

Art. 10 (1) Contracting Parties may, in their national legislation, provide for limitations of or exceptions to the rights granted to authors of literary and artistic works under this Treaty in certain special cases that do not conflict with a normal exploitation of the work and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author.

(2) Contracting Parties shall, when applying the Berne Convention, confine any limitations of or exceptions to rights provided for therein to certain special cases that do not conflict with a normal exploitation of the work and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author.

10. cikk (1) A Szerződő Felek nemzeti jogszabályaikban egyes különleges esetekben korlátozásokat és kivételeket írhatnak elő az irodalmi és művészeti alkotások szerzőinek e Szerződés szerint biztosított jogok tekintetében, amennyiben azok nem sérelmesek a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a szerző jogos érdekeit.

(2) A Berni Egyezményben biztosított jogokra vonatkozó korlátozásokat vagy kivételeket a Szerződő felek olyan különleges esetekre tartják fenn, amelyek nem sérelmesek a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a szerző jogos érdekeit.

¹²⁹ A WPPT szerinti teszt angol és magyar nyelven:

Art. 16(1) Contracting Parties may, in their national legislation, provide for the same kinds of limitations or exceptions with regard to the protection of performers and producers of phonograms as they provide for, in their national legislation, in connection with the protection of copyright in literary and artistic works.

(2) Contracting Parties shall confine any limitations of or exceptions to rights provided for in this Treaty to certain special cases which do not conflict with a normal exploitation of the performance or phonogram and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the performer or of the producer of the phonogram.

16. cikk (1) A Szerződő Felek nemzeti jogszabályaikban ugyanolyan jellegű korlátozásokat és kivételeket írhatnak elő az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók védelme tekintetében, mint amilyeneket az irodalmi és művészeti alkotásokhoz fűződő szerzői jog védelmével kapcsolatban is előírnak.

(2) Az e Szerződésben biztosított jogokra vonatkozó korlátozásokat vagy kivételeket a Szerződő Felek olyan különleges esetekre szűkítik, amelyek nem sérelmesek az előadás, illetve a hangfelvétel rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják az előadóművészek vagy a hangfelvétel-előállítók jogos érdekeit.

¹³⁰ *Ricketson*: i. m. (58), p. 60.

Kiindulópontként érdemes leszögezni, hogy az egyezmények kidolgozásának folyamatát megörökítő jegyzőkönyvek szerint az egyes lépcsők értelmezése a BUE-ben lévő teszt lépéseinek értelmezésével azonos,¹³¹ illetve a TRIPS-megállapodás értelmezéséhez hasonlóan itt is a kivételek feletti, általános feltételrendszeréről van szó.¹³²

Az első lépcső tekintetében kiemelendő, hogy bár magának a feltételnek a megfogalmazása azonos, a TRIPS-megállapodás és a WPPT megszorítónak tűnő megfogalmazásához képest (*TRIPS: olyan különleges esetekre szorítják / shall confine ... to certain special cases; WPPT: a korlátozásokat vagy kivételeket ... különleges esetekre szűkítik / shall confine any limitations of or exceptions ... to certain special cases*) a BUE és a WCT megfogalmazása inkább nyitott, megengedő jellegű¹³³ (*BUE: törvényhozó szervei jogosultak arra, hogy különleges esetekben lehetővé tegyék / shall be a matter for legislation in the countries of the Union to permit; WCT: egyes különleges esetekben korlátozásokat és kivételeket írhatnak elő / may ... provide for limitations ... in certain special cases*).¹³⁴ A megfogalmazások eltérő jellegéből arra lehet következtetni – ha az jelentőséggel bír az értelmezés szempontjából –, hogy míg a TRIPS és a WPPT alapvetően az elfogadásukig meglévő kivételek és korlátozások keretük közé szorítását célozza, addig a BUE és a WCT kifejezetten a későbbi kivételek¹³⁵ tekintetében fogalmazzak meg elvárásokat.¹³⁶ Felmerül a kérdés, hogy az előbbi esetben lehetséges-e további kivételek beépítése, az utóbbi esetben pedig milyen irányban értelmezhető a kivétel hatálya? Álláspontunk szerint a WCT által alkalmazott teszt alapvetően nem képezi akadályát új kivételek kidolgozásának¹³⁷ – sőt, kifejezetten megengedő e tekintetében, amennyiben a tesztnek való megfelelés biztosított.¹³⁸ Azt erősíti meg a WCT-megszövegező diplomáciai konferencia eredményeként¹³⁹ létrejött közös nyilatkozat is, az alábbiak szerint.

¹³¹ Records of the Diplomatic Conference on Certain Copyright and Neighboring Rights Questions – Volume 1. WIPO, Genf, 1996, p. 212, elérhető: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_348_vol_1.pdf. Ez ugyanakkor a BUE tesztjének teljesen más célja tekintetében nem feltétlenül teljes mértékben helyénvaló megállapítás.

¹³² Gyenge: i. m. (85), p. 161.

¹³³ Christie, Wright: i. m. (103), p. 419.

¹³⁴ Ficsor álláspontja szerint ugyanakkor a WPPT megoldása a BUE-vel lényegében azonos, vö. Ficsor Mihály: The International Digital Agenda and the New WIPO Treaties. International Intellectual Property Law & Policy, Vol. 4, Chapter 67, 2000, p. 6.

¹³⁵ Ficsor szerint a WCT esetében egyértelműen lehetőség van későbbi kivételek beépítésére, l. Ficsor: i. m. (134), Chapter 76, 2000, p. 3. és Ficsor Mihály: The WIPO Internet Treaties: The United States as the Driver: The United States as the Main Source of Obstruction – As Seen by an Anti-Revolutionary Central European. The John Marshall Review of Intellectual Property Law, 6. évf., 2006, p. 25.

¹³⁶ A WCT tekintetében egybehangzó véleményt fogalmaz meg: Gyenge: i. m. (12), p. 69.

¹³⁷ Paul Harpur, Nicolas Suzor: Copyright Protections and Disability Rights: Turning the Page to a New International Paradigm. University of New South Wales Law Journal, 36. évf. 3. sz., 2013, p. 754.

¹³⁸ Alexander Peukert: A Bipolar Copyright System for the Digital Network Environment. Hastings Communications and Entertainment Law Journal, 28. évf. 1. sz., 2005, p. 31, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=801124.

¹³⁹ Geiger, Gervais, Senftleben: i. m. (84), 589.

„It is understood that the provisions of Article 10 permit Contracting Parties to carry forward and appropriately extend into the digital environment limitations and exceptions in their national laws which have been considered acceptable under the Berne Convention. Similarly, these provisions should be understood to permit Contracting Parties to devise new exceptions and limitations that are appropriate in the digital network environment.”¹⁴⁰

Ezzel kapcsolatban ugyanakkor megállapítható, hogy a TRIPS-megállapodás szóhasználatától eltérően, visszatérve a BUE koncepciójához, a WCT tesztjét egyértelműen a nemzeti jogalkotóhoz címzi. A WPPT szóhasználata inkább a TRIPS-megállapodásból merít, ugyanakkor itt sincs okunk feltételezni, hogy a teszt ne a jogalkotóhoz szólna.

Mindkét rendelkezés kapott egy-egy kiegészítő szabályt, a WCT esetében a 10. cikk (2) bekezdése rendelkezik arról, hogy a szerződő felek a BUE-jogokat korlátozó, meglévő kivételeiket is a teszthez igazítják (tehát a teszt hatálya a BUE-ben foglalt jogokra is kiterjesztésre kerül),¹⁴¹ míg a WPPT 16. cikk (1) bekezdése lehetőséget biztosít arra, hogy az előadó-művészek és hangfelvétel-előállítók jogait a szerzők jogaihoz hasonlóan korlátozzák.

A jegyzőkönyvek ugyanakkor arról is árulkodnak, hogy a kodifikációban résztvevők közül többen képviselték azt az álláspontot, miszerint a digitális környezetre összeállított tesztnek nem lehet a BUE-vel azonos értelmezése, mivel az eltérő cél és gazdasági hatások eltérő interpretációt követelnek meg.¹⁴² Az sajnos nem került kifejtésre, hogy a digitális szempontú vizsgálat során a teszt mely lépcsőit lenne szükséges újszerűen megközelíteni, illetve hogy ez milyen sajátos értelmezésekhez vezethetne.

Összességében tehát a WCT és WPPT által alkalmazott tesztek alapvetően a TRIPS-megállapodás által kijelölt úton, a már a BUE-ben is használt megfogalmazásokra alapozva épülnek fel, és értelmezésükben is a megelőző jogforrásokra támaszkodnak. A WCT-ben alkalmazott teszt olyan szempontból is kiemelt jelentőségű, hogy az az uniós jogalkotásban is előképül szolgált az Infosoc-irányelv háromlépcsős tesztjének kidolgozása során.¹⁴³

¹⁴⁰ L. a közös nyilatkozatot (1996. december 20.) a WIPO honlapján, elérhető: https://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=295456.

¹⁴¹ Oliver: i. m. (97), p. 137.

¹⁴² Records of the Diplomatic Conference on Certain Copyright and Neighboring Rights Questions – Volume 2. WIPO, Genf, 1996, p. 704, 708, elérhető: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_348_vol_ii.pdf.

¹⁴³ Richard Arnold, Eleonora Rosati: Are national courts the addressees of the InfoSoc three-step test? Journal of Intellectual Property Law & Practice, 10. évf. 10. sz., 2015, p. 741, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2627014.

III.4. Az Európai Unió joga – A háromlépcsős teszt az irányelvi jogforrásokban

A fentiekben említettek szerint az Európai Unió szerzői jogi jogalkotásának kiemelkedő szerepe¹⁴⁴ volt a nemzetközi szerzőijog-fejlődés átalakulásában.¹⁴⁵ Az EU minden tagja egyúttal tagja a BUE-nek is, amely az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: EUB) gyakorlata alapján az uniós jogban is irányadó.¹⁴⁶ Ezen túlmenően az EU 2007. november 30. napja óta aláírója a TRIPS-megállapodásnak is,¹⁴⁷ a WCT-t és a WPPT-t pedig a 2000/278/EK Tanácsi határozat hagyta jóvá a közösség nevében 2000. március 16-án¹⁴⁸ (a tagállamoknak ugyanakkor az internetszerződéseket saját joguk részévé kellett tenniük). Tehát a háromlépcsős tesztet tartalmazó összes korábbi jogforrás része az uniós jogrendnek, az EU azokat magára nézve kötelezőnek ismeri el, vagy legalábbis alkalmazza joggyakorlatában.

A WCT-nek és WPPT-nek való megfelelést az EU jogában több jogforrás is biztosítja, mint a számítógépi programok jogi védelméről szóló 2009/24/EK irányelv (a továbbiakban: szoftverirányelv),¹⁴⁹ az adatbázisok jogi védelméről szóló 96/9/EK irányelv (a továbbiakban: adatbázisirányelv), a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló 2006/115/EK irányelv (a továbbiakban: bérletirányelv) és az Infosoc-irányelv.¹⁵⁰

„A Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) szervezésében 1996 decemberében tartott diplomáciai konferencia eredményeképpen két új szerződést fogadtak el, ... A Közösség és a legtöbb tagállam már aláírta ezeket a szerződéseket, és folyamatban van a Közösség, illetve a tagállamok általi megerősítésük

¹⁴⁴ Az ezzel kapcsolatos határköri kérdésekről l. *Alexander A. Caviedes*: International Copyright Law: Should the European Union Dictate Its Development. Boston University International Law Journal, 16. évf. 1. sz., 1998, p. 222–226.

¹⁴⁵ *Paul Edward Geller*: New Dynamics in International Copyright. Columbia – VLA Journal of Law & the Arts, 16. évf., 1992, p. 468.

¹⁴⁶ C-5/08. Infopaq I.-döntés, [3] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72482&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13149390>. L. még: *Jonathan Griffiths*: Infopaq, BSA and the “Europeanisation” of United Kingdom copyright law. Media & Arts Law Review, 16. évf., 2011, p. 60, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1777027.

¹⁴⁷ A TRIPS-megállapodás részes feleinek listája elérhető: https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/amendment_e.htm. L. még: *Westkamp*: i. m. (112), p. 25.

¹⁴⁸ A WIPO Szerzői Jogi Szerződésének, valamint a WIPO Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződésének az Európai Közösség nevében történő jóváhagyásáról szóló 2000/278/EK Tanácsi határozat, elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000D0278&from=EN>.

¹⁴⁹ Illetve eredetileg a számítógépi programok jogi védelméről szóló 91/250/EKG irányelv.

¹⁵⁰ *Kis Réka*: Az Európai Unió hatásköre a szerzői jog területén. Acta Universitatis Sapientiae: Legal Studies, 6. évf. 2. sz., 2017, p. 289 és *Jane C. Ginsburg*: European Copyright Code – Back to the First Principles (With Some Additional Detail). Journal of the Copyright Society of the U.S.A., 58. évf. 2. sz., 2011, p. 287.

előkészítése. Ez az irányelv egyben számos ilyen nemzetközi kötelezettség végrehajtását is szolgálja.”

A fenti irányelvek mindegyikében megtalálható a háromlépcsős teszt egy-egy formája. A hatály tekintetében előzetesen megállapítható, hogy az irányelvekben elhelyezett tesztek mindig az adott irányelv által szabályozott kivételekre terjednek ki,¹⁵¹ így az Infosoc-irányelv tesztje rögzíti, hogy hatálya az irányelv 5. cikk (1)–(4) bekezdésében található kivételek és korlátozások tekintetében alkalmazandó. Az Infosoc-irányelv további célja volt a nemzeti kivételek harmonizációja is.¹⁵² Ennek megvalósítására ugyanakkor érdekes megoldást választott az uniós jogalkotó: tekintettel arra, hogy a tagállamok szabad felhasználásai igen színes képet mutattak, a politikai kompromisszum érdekében¹⁵³ a kivételek bizonyos köre kötelezően alkalmazandóként lett előírva, a fennmaradó körben viszont fakultatív rendelkezések lettek elhelyezve. Az Infosoc-irányelvet ebből fakadóan érték olyan kritikák, miszerint az egyébként széles körben támogatott harmonizáció¹⁵⁴ csupán formálisan valósult meg, de a kitűzött cél elérése nem sikerült,¹⁵⁵ illetve hogy teret enged a tagállami *cherry picking*nek,¹⁵⁶ ami nem képes elérni a belső piac megfelelő szintű egységesítését (nem is kell jobb példát keresni erre, mint a hazai szabályozás viszonyulása a paródiakivételhez). Ugyanakkor az Infosoc-irányelv az EU-nak a szellemi tulajdon területén irányadó, alapvetően gazdasági eredetű jogalkotási hatásköréből fakadóan¹⁵⁷ nemcsak szerzői jogi, hanem gazdasági szemléletű is, ennek figyelembe tartása is szükséges a rendelkezések értelmezése során.¹⁵⁸

¹⁵¹ *Thomas Hoeren*: The European Union Commission and Recent Trends in European Information Law. Rutgers Computer Technology Law Journal, 29. évf. 1. sz., 2003, p. 22.

¹⁵² *Eleonora Rosati*: Non-Commercial Quotation and Freedom of Paratorma. Information Technology and Electronic Commerce Law, 8. évf. 4. sz., 2017, p. 311.

¹⁵³ *Robin Kerremans*: A Critical View on the European Draft Directive for Orphan Works. Queen Mary Journal of Intellectual Property, 2. évf. 1. sz., 2012, p. 40.

¹⁵⁴ *Lesley Ellen Harris*: A Single International Copyright Law. Australian Law Librarian, 9. évf., 2001, p. 136 és *Lorna Caddy, Niri Shan, Valerie Aumage*: The European Approach to Fair Dealing – Harmony or Discord. Journal of the Copyright Society of the U.S.A., 57. évf. 3. sz., 2010, p. 574.

¹⁵⁵ Ehhez bizonyos mértékig hozzájárulhat az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bek. o) pontjában elhelyezett „nagyapa-klauzula” is.

¹⁵⁶ *Thomas Dreier*: Limitations: The Centerpiece of Copyright in Distress – An Introduction. Information Technology and Electronic Commerce Law, 1. évf. 2. sz., 2010, p. 52.

¹⁵⁷ *Barbosa*: i. m. (21), p. 86.

¹⁵⁸ *Westkamp*: i. m. (112), p. (2008) 15. és az Infosoc-irányelv (32) preambulumbekkezdése.

Magáról a tesztről az Infosoc-irányelv az 5. cikk (5) bekezdése rendelkezik.¹⁵⁹ Az itt lévő három lépcső alapvetően megfelel a nemzetközi előzményeknek, a másodikban található egy apró pontosítás (nem csupán művekre, hanem más, védelem alatt álló teljesítményekre is utal a rendelkezés). A lépcsők itt is kumulatívak, tehát nem egy többfaktoros, de mérlegelésnek teret adó megoldásról van szó.¹⁶⁰

Ugyanakkor nyomát sem találjuk a BUE és a WCT nemzeti jogalkotóra utaló fordulátának, sem pedig a TRIPS-megállapodás vagy a WPPT tagállamokra hivatkozó szóhasználatának. Ez felveti a kérdést, hogy az Infosoc-irányelv kit tekint a teszt címzettjének, vagyis a rendelkezés a jogalkotóhoz irányul, vagy közvetlenül átültetendő és ezáltal alkalmazandó szabályozásról van szó?¹⁶¹

Goldsetein és Hugenholtz közös monográfiájában kifejtett álláspontja szerint az Infosoc-irányelv háromlépcsős tesztje egyértelműen a jogalkotóhoz lett címezve, nem pedig a bíróhoz vagy a felhasználókhöz.¹⁶² Ezt az értelmezést erősítheti a tény, miszerint az Egyesült Királyság nem ültette át kifejezetten a tesztet, mivel álláspontjuk szerint nemzeti joguk már megfelelt a rendelkezés követelményeinek,¹⁶³ hasonlóan járt el Hollandia is.¹⁶⁴ Ugyanakkor Rosati is megerősíti, hogy nem csupán a jogszabályi szinten rögzített szabad felhasználásnak, hanem a felhasználó konkrét magatartásának is meg kell felelnie a háromlépcsős tesztnek.¹⁶⁵ Az értelmezés lehetséges dimenziói ugyanakkor ettől szélesebbre is nyúlhatnak, Westkamp tanulmányában például három lehetséges értelmezési módot is felvázol, ezek szerint a teszt lehet *a)* az irányelvben rendelkezésre álló kivételek átültetési mankója, amely nem kíván kifejezett átültetést a nemzeti jogokba, *b)* egy általánosan alkalmazandó norma,

¹⁵⁹ Az Infosoc-irányelv szerinti teszt angol és magyar nyelven:

Art. 5(5) The exceptions and limitations provided for in paragraphs 1, 2, 3 and 4 shall only be applied in certain special cases which do not conflict with a normal exploitation of the work or other subject-matter and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the rightholder.

5. cikk (5) Az (1), a (2), a (3) és a (4) bekezdésben foglalt kivételek és korlátozások kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.

¹⁶⁰ *Bob Rietjens*: Copyright and the Three-Step Test: Are Broadband Levies Too Good to Be True? *International Review of Law, Computers & Technology*, 20. évf. 3. sz., 2006, p. 326.

¹⁶¹ Azonos kérdést tesz fel *Jonathan Griffiths*: The 'Three-Step Test' in European Copyright Law – Problems and Solutions. *Queen Mary University of London, School of Law, Legal Studies Research Paper*, No. 31., 2009, p. 22, elérhető: <http://ssrn.com/abstract=1476968>, Kerremans: i. m. (153), p. 43. és *Oliver*: i. m. (97), p. 139.

¹⁶² *Paul Goldstein, P. Bernt Hugenholtz*: *International Copyright Principles, Law, and Practice*. Second edition. Oxford University Press, New York, 2010, p. 367.

¹⁶³ *Eleonora Rosati*: Just a Laughing Matter? Why the Decision in Deckmyn is Broader than Parody. *Common Market Law Reviews*, 52. évf., 2015, p. 742.

¹⁶⁴ *Martin Senftleben*: Quotations, Parody and Fair Use. In: *Bernt Hugenholtz, Antoon Quaedyvlieg, Dirk Visser* (szerk.): *1912–2012 – A Century of Dutch Copyright Law*. Amstelveen: deLex, 2012, p. 377, elérhető: <https://ssrn.com/abstract=2125021>.

¹⁶⁵ *Rosati*: i. m. (163), p. 746.

egyfajta generálklauzula, és értelmezhető c) a hagyományos módon, a kivételek általános korlátjaként, keretrendszereként is.¹⁶⁶

Tekintettel arra, hogy a jogirodalom a teszt értelmezésének kérdésében nem egységes, szükséges megvizsgálni az EUB idevágó gyakorlatát is. A testület 12 döntésében érintette a cikk hivatkozásán túlmenő mértékben a háromlépcsős tesztet tartalmazó rendelkezést. Elsőként a már hivatkozott *Infopaq I.-ügyet* szükséges említeni, amelyben a bíróság úgy fogalmaz, hogy az ügyben érintett kivételt a háromlépcsős teszt fényében szükséges értelmezni.¹⁶⁷ A *Premier League-ügyben* az EUB ezt annyival egészítette ki, hogy az adott felhasználó által megvalósított magatartás vonatkozásában az Infosoc-irányelvben rögzített szabad felhasználásra is csak annyiban lehet hivatkozni, amennyiben az eleget tett a teszt rendelkezéseinek.¹⁶⁸ A *Stichting de ThuisKopie-ügyben* egyrésztől megerősítést nyer, hogy a teszt egyes feltételei kumulatívan értelmezendők, másrésztől, hogy a kivételek bevezetését az Infosoc-irányelv a tesztnek való megfeleléstől teszi függővé.¹⁶⁹ A *Painer-ügyben* az EUB az előző döntésben azonos megállapítás mellett megjegyezte, hogy amennyiben a szabad felhasználás lehetővé teszi, úgy a háromlépcsős teszt a forrás megjelölését is magában foglalja.¹⁷⁰ Az *Infopaq II.-döntésben* foglaltak szerint amennyiben a szabad felhasználás minden eleme teljesül, a felhasználás szükségszerűen eleget tesz a teszt rendelkezéseinek is.¹⁷¹

Az EUB a legrészletesebben az *ACI Adam-ügyben* foglalkozott a teszttel. Ebben ki mondta, hogy a rendelkezésnek nem célja, hogy meghatározza, különösen nem, hogy kiterjessze a kivételek tartalmát, hanem alapvetően azok alkalmazására irányul. A (44) preambulumbekkezdésben foglaltakra hivatkozással jelzi, hogy a teszt ugyanakkor irányulhat a kivételek és korlátozások hatályának szűkítésére.¹⁷² Ezt az irányt erősíti meg a *Copydan-ügyben* hozott ítélet is, amely szerint a kivételeket nem kell a háromlépcsős tesztre

¹⁶⁶ Westkamp: i. m. (112), p. 25–26. Ez utóbbi értelmezést támogatja Hauchen Sun: Overcoming the Achilles Heel of Copyright Law. *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*, 5. évf., 2007, p. 279.

¹⁶⁷ Infopaq I.-döntés [58] bekezdés.

¹⁶⁸ C-403/08. Premier League-ügy [18] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=110361&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13529811>.

¹⁶⁹ C-462/09. Stichting de ThuisKopie-ügy [21], [31] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document/document.jsf?text=&docid=85089&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13530876>.

¹⁷⁰ C-145/10. Painer-döntés [110], [149] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?sessionid=9F62A343A10636EECF215E100BB9CFAB?text=&docid=115785&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13556630>.

¹⁷¹ C-302/10. Infopaq II.-döntés [55], [57] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=118441&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13557891>.

¹⁷² C-435/12. ACI Adam-döntés [25]–[27] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=150786&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13560040>.

tekintettel értelmezni, mert annak célja nem a kivételek tartalmának meghatározása.¹⁷³ A *Technische Universität-döntés* szerint a „digitalizálásra vonatkozó jog” terjedelmét viszont a tesztre figyelemmel kell értelmezni, különösen abban az esetben, ha az adott kivétel tartalmát szűkíteni kívánjuk – visszautalva az ACI Adam-ügyben kifejtettekre.¹⁷⁴ A *Public Relations Ltd.-döntés* olyan szempontból lehet érdekes, hogy bár a fentiekben kifejtettek szerint az EUB olvasatában magát a kivételt nem kell a tesztre tekintettel értelmezni, ítéletében magát a megvalósított felhasználást egészen hosszán vizsgálja, kifejezetten a háromlépcsős teszt rendelkezései fényében.¹⁷⁵ Végezetül szükséges említeni a *Funke Medien GmbH*-, a *Pelham GmbH*- és a *Spiegel Online GmbH*-ügyben hozott döntést, amelyek szinte teljesen egyező szöveggel tartalmazzák az EUB azon álláspontját, miszerint a háromlépcsős teszt funkcióját tekintve korlátozza a tagállami mérlegelés mozgásterét, a kivételeket hármass felvételrendszernek rendeli alá, és az uniós jogalkotó – utalva az Infosoc-irányelv (31) és (32) preambulumbekzdésére – nem enged eltérést a tagállamok számára a kivételek tekintetében, mivel az irányelv a kivételek koherens alkalmazása irányult.¹⁷⁶

Összegezve tehát, az EUB-döntéseinek értelmében a háromlépcsős teszt teljesül, amennyiben az alá rendelt kivételek jogszabályi szinten rögzített feltételei is teljesülnek. Nem célja a kivételek tartalmának meghatározása, ugyanakkor alkalmazásuk körét, hatályukat szűkítheti. Célja viszont, hogy a nemzeti jogalkotó mozgásterét behatárolja, hogy a kivételek EU-n belüli egységes érvényesülését biztosítsa. A szabad felhasználások a három lépcsőnek alárendeltek – vagy megfordítva, a teszt a kivételek felett áll –, ebből fakadóan a kivételt már nem kell a tesztre vetítve értelmezni.

Az EUB gyakorlatából leszűrt megállapítások bár adnak némi támpontot a teszt kivételekhez való viszonyával, alapvető rendeltetésével kapcsolatban, ugyanakkor nem sok kapaszkodót nyújtanak az egyes lépcsők tartalma tekintetében, pedig a teszt korábbi és későbbi értelmezési kísérletei – lásd a WTO Vitarendezési Testületének döntését – mind ebbe az irányba haladnak. Sőt, azzal, hogy a bíróság szerint a kivételeket nem kell a tesztre vetítve

¹⁷³ C-463/12. Copydan-döntés [90] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=162691&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13560864>.

¹⁷⁴ C-117/13. Technische Universität-döntés [47] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=157511&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13561492>.

¹⁷⁵ C-360/13. Public Relations Ltd.-döntés [54]–[63] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=153302&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13563431>.

¹⁷⁶ C-469/17. Funke Medien GmbH-döntés [52], [62] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=216545&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13565451>, C-476/17. Pelham GmbH-döntés [62]–[64] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=216552&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13565850>. és C-516/17. Spiegel Online GmbH-döntés [46]–[48] bekezdés, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=216543&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13564080>.

értelmezni, a teszt normatív tartalma¹⁷⁷ – ha van ilyen egyáltalán – megismerhetetlenné válik, funkciója pedig egyedül a kivételek hatályának eseti szűkítésére korlátozódik, nem több egy korlátozást célzó értelmezési eszköznél.¹⁷⁸

Végezetül – csupán a teljesség kedvéért – említést érdemel még, hogy a bérletirányelv 10. cikk (3) bekezdése, illetve a szoftverirányelv¹⁷⁹ és az adatbázisirányelv 6. cikk (3) bekezdése ugyancsak tartalmazza a háromlépcsős teszt egyes inkarnációit, ám ezekkel sem a jogirodalom, sem pedig az EUB érdemben nem foglalkozik. Ez utóbbi két irányelv érdekessége, hogy az első lépcsőnek megfelelő feltétel hiányozni látszik a tesztből, viszont a felvezető rész mindkét esetben közvetlenül hivatkozik a BUE-re, illetve az ezen egyezményvel való összhang szükségességére.

III.5. Hazai transzpozíció – A szerzői jogról szóló törvény egyedi megoldása

A háromlépcsős teszt a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) megalkotásával egyidejűleg jelent meg a magyar jogrendszerben, elődje, a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény ilyen rendelkezést nem tartalmazott. Látható, hogy a jogalkotó – egyrészt támaszkodva az internetszerződések eredményeire, másrészt pedig az Infosoc-irányelv folyamatban lévő tárgyalási munkálataira – előrelátóan, még az EU-hoz való csatlakozás előtt igyekezett a hazai szerzői jogi keretrendszert a nemzetközi elvárásokhoz igazítani.¹⁸⁰

Az Szt. 33. §-hoz fűzött indokolása az alábbiakkal támasztja alá a teszt beépítését.

„Korábban hatályos szerzői jogunkról az az általános vélemény alakult ki, hogy az a vagyoni jogok korlátjait illetően is megfelel a BUE és a TRIPS-egyezmény előírásainak. A joggyakorlat azonban számos olyan anomáliára terelte a figyelmet, amelyek miatt célszerűnek látszik a szabályozás átfogó felülvizsgálata e területen is. A vizsgálódás mércéje alapvetően a TRIPS-egyezmény 13. cikkében – a BUE nyomán – meghatározott kritériumrendszer. A szerzői és a szomszédos jogoknak csak azok a korlátjai tarthatók fenn, amelyek a különleges esetek körében maradnak, amelyek nem sérelmesek a mű rendes felhasználására, továbbá,

¹⁷⁷ P. Bernt Hugenholtz, Martin R.F. Senfleben: Fair Use in Europe: In Search of Flexibilities. Amsterdam Law School, Research Paper, No. 2012–39, 2012, p. 9, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2013239.

¹⁷⁸ Rosati: i. m. (163), p. 742.

¹⁷⁹ L. még: Boytha György: Computer Programs as Authors Works and Their Protection Under European Law. In: Cseh: i. m. (28), p. 437.

¹⁸⁰ Kiss Zoltán: A szabad felhasználás az alkotómunka, a tudományos kutatás, az archiválás, valamint a magánélű és az intézményi célú felhasználások forrásvidékein. Jura: A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja, 21. évf. 2. sz., 2015, p. 79.

*amelyek indokolatlanul nem érintik hátrányosan a szerző, illetve a szomszédos jogi jogosultak törvényes érdekeit.*¹⁸¹

Ugyanakkor az Infosoc-irányelvet megelőző jogalkotás egy egészen egyedi megközelítést eredményezett a háromlépcsős teszt tekintetében.¹⁸² Az Infosoc-irányelv megfelelési táblája az 5. cikk (5) bekezdése tekintetében az alábbi megjegyzést tartalmazza.

„A jogalkotó az Szjt.-ben meghatározott valamennyi szabad felhasználás átültetésénél érvényesítette a három lépcsős tesztet, továbbá a 33. § (2) bekezdésében a joggyakorlat számára is előírja a második és a harmadik lépcső figyelembevételét az egyes konkrét szabad felhasználási esetek érvényesülésénél.”¹⁸³

A megjegyzés egészen érdekes megvilágításba helyezi a tesztet: egyrészt úgy tűnik, hogy a háromlépcsős teszt a magyar jogalkotó értelmezésében is elsősorban az adott tagálami jogalkotási szerv szempontjából irányadó, mivel az Szjt.-ben nevesített kivételek a teszt minden elemének megfelelnek. Másrészt a teszt első lépcsője, amely kizárólag a jogalkotó viszonylatában értelmezhető, nem kerül törvényi szinten megjelenítésre, csupán az utolsó két lépcső, amely viszont a felhasználók által megvalósított magatartások tekintetében is irányadó lesz. Az ugyanakkor nem derül ki a megfelelési táblából, hogy ez utóbbi megoldás, miszerint a második és harmadik lépcső a felhasználókkal szemben is irányadó, az Infosoc-irányelvnek való megfelelést szolgálja – tehát a teszt minden eleme a jogalkotót, egyes elemei pedig a felhasználókat terhelik –, vagy a hazai jogalkotás ezen a ponton túlteljesítette az irányelvi elvárásokat.

Az első lépcső kifejezett nevesítésének hiánya ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az első lépcső szelleme ne jelenne meg az Szjt. rendelkezései között, ugyanis a 33. § (2) bekezdésének felvezető szövege („*csak annyiban megengedett*”), illetve záró szövegrésze („*nem irányul*

¹⁸¹ Az Szjt. a 33–41. §-hoz fűzött részletes indokolása (IV. fejezet), Complex Jogtár-verzió.

¹⁸² Az Szjt. 33. §-a szerinti háromlépcsős teszt magyar és angol verziója az alábbiak szerint szól. Az angol fordítás a Complex Jogtárból származik.

33. § (2) A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

(3) A szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.

Section 33(2) Use is allowed and can be done without remuneration even on the basis of the provisions pertaining to free use only to the extent that it is not injurious to the regular use of the works and it does not damage the authors legitimate interests without justification. Furthermore, use is allowed and can occur without remuneration if it fulfills the requirements of decency and its goal is not inconsistent with the purpose of free use.

(3) The provisions pertaining to free use cannot be interpreted inclusively.

¹⁸³ L. az Igazságügyi Minisztérium jogharmonizációs adatbázisát, elérhető: <https://jogharmonizacio.im.gov.hu/>.

a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra”), illetve a (3) bekezdésben foglalt kiterjesztő értelmezés tilalma alapvetően az „egyes különleges esetek” fordulat értelmezésére emlékeztet.

Ezt az értelmezést erősíti meg az Szjt. Nagykomentárja is, az alábbiak szerint.

„... a kiterjesztő értelmezésnek ez a tilalma az irányadó nemzetközi normákkal [BUE 9. § (2) bek., TRIPS 13. §, WCT 10. § (2) bek., WPPT 16. § (2) bek. és INFOSOC irányelv 5. cikk (5) bek.] együtt értelmezendő. Eszerint a szabad felhasználások eseteit különleges, egyedi esetnek kell tekinteni (‘certain special cases’), nem pedig csak meghatározott – így bármikor bővíthető számú – tényállásoknak.”¹⁸⁴

A címzettek tekintetében ugyanakkor érdekes álláspontra helyezkedik a Nagykomentár, amikor kimondja, hogy egyrészt „Végső soron a jogalkotó által elfogadott valamennyi szabad felhasználásnak meg kell felelnie a három lépcsős teszt követelményeinek.”, másrészt „... a norma címzettje tehát a jogalkalmazó/felhasználó és végső soron a bíróság is”.¹⁸⁵ A fenti megállapítások arra engednek következtetni, hogy a teszt címzettje a jogalkotó, a jogalkalmazó és a felhasználó¹⁸⁶ is egyaránt, ez ugyanakkor értelmezési nehézségekhez vezethet.

Az Szjt. indokolása szerint ugyanakkor a 33. § (2) bekezdésében nevesített két elem jogalkalmazási követelményként érvényesül.¹⁸⁷

A Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT) több szakvéleménye is érintette a háromlépcsős tesztet,¹⁸⁸ ugyanakkor érdemi megállapításokat csak három szakvéleményben találhatunk. Elsőként 2004-ben került az SZJSZT látóterébe a teszt,¹⁸⁹ amikor az Szjt. 38. § (5) bekezdésében lévő szabad felhasználás, illetve annak kormányrendeleti

¹⁸⁴ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. CompLex Jogtár-verzió, 2018 (a továbbiakban: Nagykomentár). L. a 33. §-hoz fűzött kommentárt.

¹⁸⁵ Gyertyánfy: i. m. (184).

¹⁸⁶ A felhasználók címzettnek tekintését kifejezetten problémásnak tartja: Catherine Bond, Abi Paramaguru, Graham Greenleaf: Advance Australia Fair? The Copyright Reform Process. Journal of World Intellectual Property, 10. évf. 3–4. sz., 2007, p. 303.

¹⁸⁷ Az Szjt. a 33–41. §-hoz fűzött részletes indokolása (IV. fejezet), Complex Jogtár-verzió. „E kritériumok jogalkalmazási követelményként érvényesülnek, hivatkozni lehet rájuk a szabad felhasználásnak a törvény egyéb rendelkezéseiben szabályozott sajátos, speciális eseteivel kapcsolatban is.”

¹⁸⁸ L. pl. SZJSZT-21/2007/01 A reprográfiai díjra jogosultak köre, elérhető: https://www.szjst.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2007_021.pdf; SZJSZT-31/2007/1 IPTV szolgáltatás szerzői jogi megítélése, elérhető: https://www.szjst.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2007_031.pdf; SZJSZT-08/2011 Cím szerzői jogi védelme, elérhető: https://www.szjst.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2011_8.pdf; SZJSZT-19/2014 Kéreseleményeket rögzítő képfelvételek szerzői jogi védelme, elérhető: https://www.szjst.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakvelemenek_19_2014.pdf.

¹⁸⁹ SZJSZT-29/2004 Hazai és külföldi időszaki kiadványok tartalmának digitális archiválásával összefüggő szerzői jogi kérdések, elérhető: https://www.szjst.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2004_029.pdf.

szintű¹⁹⁰ részletszabályai alapján megítélhető magatartást elemzett a háromlépcsős tesztre tekintettel, ugyanakkor a tesztre vagy annak elemeire vonatkozó érdemi megállapítást nem tartalmaz.

A háromlépcsős teszttel kapcsolatos legfontosabb szakvélemény ugyanakkor 2006-ban született,¹⁹¹ a testület majdnem minden későbbi állásfoglalása erre utal vissza. Ez nem is véletlen, ugyanis az SZJSZT rendkívüli alapossggal elemzi a tesztet, visszatekintve az Sztj. rendelkezésének előképét adó nemzetközi jogi jogforrásaira, érintve és részletesen bemutatva a WTO Vitarendezési Testületének értelmezését is. A testület megerősíti, hogy a teszt első lépcsője nem szerepel kifejezetten az Sztj.-ben, amiből arra lehet következtetni, hogy a törvény olvasatában annak címzettje a jogalkotó.¹⁹² A második két lépcső tekintetében az SZJSZT megállapítja, hogy az elsővel ellentétben azért szerepelhetnek nevesített módon a törvényben, mivel „*az alkalmazását viszont – a vonatkozó feltételeknek az adott esetek konkrét és esetleg változó körülményeitől való függőségükre tekintettel – jobb a gyakorlatra és az igazságszolgáltatásra bízni.*”¹⁹³ Az SZJSZT szerint tehát az Sztj. 33. § (2) bekezdése szerinti teszt kettős irányultságú, egyrészt nevesítetlen eleme a jogalkotó oldalán határoz meg feladatokat, másrészt nevesített két lépcsője a bírósághoz irányul.¹⁹⁴

Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az SZJSZT olvasatában az első lépcső közvetlenül jelenne meg az Sztj.-ben, ugyanis a „*nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra*” fordulat visszavezethető a „különleges esetek” követelményre.¹⁹⁵ Valószínűleg ebből fakadóan teszi a testület azt a jogi szempontból kissé nehezen értelmezhető megállapítást, hogy „*[a]mi az Sztj.-ben szabályozott szabad felhasználásokat illeti, ... azokra is kiterjed a 'háromlépcsős tesztnek' legalább a második és harmadik 'lépcsője'.*”¹⁹⁶ A legalább kifejezésből ugyanis úgy tűnik, hogy az SZJSZT sem teljesen magabiztos a tekintetben, hogy az első lépcső végül is irányadó-e a szabad felhasználások tekintetében, vagy sem.

Az SZJSZT végül az egyes lépcsőket egyenként is elemzés tárgyává teszi, kifejezetten a szakvélemény alapját képező magáncélú másolás tekintetében. Az Sztj.-ben csak közvetlenül megjelenő első elem tekintetében fontos szempont, hogy terjedelmi és tartalmi, jogpolitikai jellegű mérlegelés eszközeként szolgál,¹⁹⁷ a második lépcső azt vizsgálja, hogy a konkrét felhasználás túlterjeszkedik-e a rendes felhasználás keretein,¹⁹⁸ a harmadik elem

¹⁹⁰ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 38. §-ának (5) bekezdésében szabályozott szabad felhasználás esetében a nyilvánosság egyes tagjaihoz való közvetítés és a számukra történő hozzáférhetővé tétel módjának és feltételeinek meghatározásáról szóló 117/2004. (IV. 28.) Korm. rendelet.

¹⁹¹ SZJSZT-17/2006 A jogellenes forrásból történő másolás kérdése, elérhető: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenyek_pdf/szjszt_szakv_2006_017_rec.pdf.

¹⁹² I. m. (191), 17–18. pont.

¹⁹³ I. m. (191), 18. pont.

¹⁹⁴ Vö. Gyenge: i. m. (12), p. 191.

¹⁹⁵ SZJSZT 17/2006., 17. pont.

¹⁹⁶ I. m. (195).

¹⁹⁷ I. m. (195), 35. pont.

¹⁹⁸ I. m. (195), 37. pont.

vonatkozásában pedig a kivételek és korlátozások bevezetése mögötti jogos társadalmi érdekek felkutatását szorgalmazza.¹⁹⁹ Ugyanakkor ez utóbbi kritérium – vagyis a szabad felhasználás mögött álló indok – álláspontunk szerint sokkal inkább tartozik az első lépcső, és így a jogalkotó terrénumába, semmint a jogalkalmazóéba (bár kétségtelen, hogy a jogalkotó akarata hasznos szempont az adott szabad felhasználási esetre hivatkozó felhasználás mérlegelése során).

Továbbá szükséges megemlíteni, hogy az SZJSZT álláspontja szerint az Szjt.-ben a teszt-hez fűzött – az értelmezést szűkítő természetű –²⁰⁰ tisztesség követelménye a BUE 10. cikkében²⁰¹ található „fair practice” fordulatból fakad,²⁰² az Szjt. indokolása ugyanakkor a polgári jog alapelveiből vezeti le ugyanezt.²⁰³

Szükséges még megemlíteni az SZJSZT 2008-as szakvéleményét is,²⁰⁴ amely a teszt és az adott kivétel kapcsolatát rendezve megállapítja, hogy a háromlépcsős teszt minden szabad felhasználás tekintetében alkalmazandó, de logikai szempontból elsőként vizsgálandóak az adott szabad felhasználási eset vonatkozásában irányadó speciális szabályok.

Összességében tehát az Szjt.-ben szereplő teszt mind struktúrájában, mind értelmezésében egyedi utat választott, ugyanis a teszt korábbi megközelítései a három lépcsőt egységesen szabályozták és értelmezték, míg a hazai megoldás mind a teszt elhelyezését, ebből fakadóan pedig a lépcsők értelmezését is megbontja, továbbá addicionális elemeket ad hozzá, amelyek részben a BUE-ből, részben pedig magából a tesztből következnek.

Ennek az egyedi megoldásnak előnyei és hátrányai egyaránt azonosíthatóak. Előnye, hogy a lépcsők számának csökkentésével, illetve értelmezést segítő elemek beépítésével fókuszaltabbá, rugalmasabbá teszi a tesztet, ezáltal szélesebb mozgásteret ad a jogalkalmazónak ahhoz, hogy az egyes szabad felhasználások tartalmát kitöltse. A teszt rugalmatlanságával

¹⁹⁹ I. m. (195), 38. pont.

²⁰⁰ Gyenge: i. m. (85), p. 174.

²⁰¹ BUE 10(1) It shall be permissible to make quotations from a work which has already been lawfully made available to the public, provided that their making is compatible with fair practice, and their extent does not exceed that justified by the purpose, including quotations from newspaper articles and periodicals in the form of press summaries.

(2) It shall be a matter for legislation in the countries of the Union, and for special agreements existing or to be concluded between them, to permit the utilization, to the extent justified by the purpose, of literary or artistic works by way of illustration in publications, broadcasts or sound or visual recordings for teaching, provided such utilization is compatible with fair practice. (A magyar fordítás a bevett szokás fordulatot használja.)

²⁰² SZJSZT-17/2006, 17. pont.

²⁰³ Az Szjt. a 33–41. §-hoz fűzött részletes indokolása (IV. fejezet), Complex Jogtár-verzió. „... a Ptk. alapvető rendelkezéseire építve egyértelművé teszi azt is, hogy csak a tisztességes gyakorlat határain belül és kizárólag a felhasználás szabaddá tételével szolgált célt eléréséhez szükséges mértékben és az ahhoz igazodó módon megvalósuló felhasználás javára engedhető kivétel a szerző vagyoni jogai alól.”

²⁰⁴ SZJSZT-07/2008/1 Szerzői művek online fájl cserélő rendszerek segítségével megvalósuló felhasználása, elérhető: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2008_007.pdf.

és bíróságok előtti alkalmazhatatlanságával kapcsolatban több nemzetközi kritika is született,²⁰⁵ ezekre a jogalkotó a rendelkezésre álló eszközökkel hatékonyan reagált.

Egyúttal viszont felmerülhet, hogy az egyes lépcsők értelmezésének megbontása – különös tekintettel a címzettre – összhangban van-e a háromlépcsős teszt nemzetközi jogforrásokból fakadó értelmezésével, ugyanis a teszt korábbi verzióinak vizsgálata során nem merült fel olyan körülmény, amely a címzeti kör megbonthatóságát igazolná (a teljesség kedvéért ugyanakkor szükséges megjegyezni, hogy egy jogforrás sem rögzíti az egységes értelmezés kötelezettségét, bár a jogirodalomban van erre vonatkozó utalás²⁰⁶).

Erre tekintettel – kicsit talán igazságtalanul, utólag visszatekintve – talán szerencsésebb megoldás lett volna, ha a tesztet kizárólag a jogalkotóhoz címzett elvárásként értelmezve az Infosoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésének kifejezett átültetésétől elzárkózik a jogalkotó (ahogyan azt tette a BUE kihirdetését követően 1975 és 1999 között),²⁰⁷ vagy – a másik véglételet választva – mindhárom lépcső megjelenítésre került volna az Szjt.-ben, különös tekintettel arra, hogy a „nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra” fordulatot az SZJSZT egyébként is az első lépcsőből vezeti le, és 17/2006 számú szakvéleményében a konkrét felhasználás megítéléséhez egyébként is felhasználja. Ehhez igazodva álláspontunk szerint a tisztesség követelményének nevesítése sem hordoz olyan normatív hozzáadott értéket, amely érdemben hozzájárulna a teszt gyakorlati alkalmazásához, amennyiben az első lépcső is szerepelne a tesztben.

Végezetül ugyanakkor megállapítható, hogy a nemzetközi szinten is nehezen értelmezhető²⁰⁸ háromlépcsős teszt átültetése során a hazai jogalkotó kockázatos, de előremutató finomhangolással élt, egyúttal vitán felül áll, hogy a teszt eredetileg célzott funkcióját²⁰⁹ teljes mértékben ellátja.

III.6. Adalékok a háromlépcsős teszt értelmezéséhez

Mielőtt rávetíthetnénk a paródiakivételt a háromlépcsős tesztre (vagy a tesztet a kivételre), a teljesség kedvéért szükséges megemlíteni, hogy a jogirodalom számos alternatív értelmezést is kialakított a teszt vonatkozásában. Ezek jellemzően a konzervatív olvasattól jelentősen eltérő elgondolások, és bár gyakorlati átvételüknek különösebb realitása nincs,²¹⁰ ugyanakkor

²⁰⁵ L. Kamiel J. Koelman: Fixing the Three-Step Test. *European Intellectual Property Review*, 2006. 8. sz., p. 410, Hugenholtz, *Senftleben*: i. m. (177), p. 10, 30. vagy Susy Frankel: The International Copyright Problem and Durable Solutions. *Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Law*, Vol. 18, 2015, p. 137.

²⁰⁶ Christie, *Wright*: i. m. (103), p. 409.

²⁰⁷ Gyenge: i. m. (12), p. 191, illetve l. az Szjt. fent idézett indokolását.

²⁰⁸ Ginsburg: i. m. (100), p. 16.

²⁰⁹ Retro M. Hilty: Declaration on the Three-Step Test: Where Do We Go from Here. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 1. évf., 2010, p. 83.

²¹⁰ Koelman: i. m. (205), p. 411.

jól mutatják, hogy lehetőségek szintjén milyen sokszínű képet mutat a háromlépcsős teszt értelmezése.

A lehetséges értelmezési utak közül három olyan van, amelyet több szerző is felvet tanulmányaiban, illetve monográfiáiban, ugyanakkor már most, előjáróban megjegyezhető, hogy bár alapvetően eltérő felvetésből indulnak ki, irányultságukat tekintve közel azonosak.

Elsőként említhető az a kezdeményezés, amely az angolszász jogirodalomban széles körben elterjedt, és lényegében a *fair use-teszt* (vagy *fair dealing*) nemzetközi átvételére,²¹¹ a háromlépcsős tesztrel való egységesítésére tesz javaslatot. A *fair use-teszt* nemzetközi jogforrások szintre emelése mellett kardoskodó²¹² szerzők közül Senfleben több tanulmányában is kiemeli, hogy a háromlépcsős teszt gyökerei eleve az angolszász jogban ismert nyílt végű kivételre vezethetőek vissza,²¹³ ebből fakadóan nem is az értelmezés megújításáról, hanem eredeti olvasatának visszaállításáról lenne szó.

Ezt az állítást ugyanakkor érdemes lehet fenntartásokkal kezelni, mivel a fentiekben kifejtettek szerint a háromlépcsős teszt az 1967-es revízió során került a BUE-be, és a jegyzőkönyvek egyáltalán nem utalnak a *fair use-teszt*re előképként, ugyanakkor kétségtelen, hogy bár az Egyesült Államok 1976-ben kodifikálta csak a saját tesztjét,²¹⁴ a bírói gyakorlatban már régóta élő jogintézmény volt.

További érvként lehet nevesíteni, hogy a témában megszólaló szerzők álláspontja szerint a háromlépcsős teszt semmivel sem hordoz több normatív tartalmat a *fair use-teszt*nél,²¹⁵ így a jogbiztonság szempontjából nincs érdemi különbség a kettő alkalmazása között, illetve a *fair use-szerű teszt* jelentősen hozzájárulna a szerzői jogban kívánatos egyensúly megteremtéséhez.²¹⁶

Bár alapvetően annak vonatkozásában nem merülhet fel kétség, hogy a *fair use-teszt* megfelel a BUE rendelkezéseinek,²¹⁷ és így a nemzetközi szerzői jog alapvető követelményeinek, álláspontunk szerint a háromlépcsős teszt beágyazottsága nem teszi lehetővé a jogintézmény ilyen szintű módosítását.

²¹¹ Daniel J. Gervais: Towards a New Core International Copyright Norm: The Reverse Three-Step Test. *Marquette Intellectual Property Law Review*, 9. évf., 2005, p. 28.

²¹² Pelzt: i. m. (122), p. 288.

²¹³ Martin Senfleben: The International Three-Step Test – A Model Provision for EC Fair Use Legislation. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 1. évf., 2010, p. 74. és Martin Senfleben: Bridging the Differences between Copyright's Legal Traditions – The Emerging EC Fair Use Doctrine. *Journal of the Journal of the Copyright Society of the U.S.A.*, 57. évf. 3. sz., 2010, p. 543.

²¹⁴ Lisa Moloff Kaplan: Parody and the Fair Use Defense to Copyright Infringement: Appropriate Purpose and Object of Humor. *Arizona State Law Journal*, 26. évf., 1994, p. 863.

²¹⁵ Hugenholtz, Senfleben: i. m. (177), p. 9.

²¹⁶ Edward L. Carter: Harmonization of Copyright Law in Response to Technological Change: Lessons from Europe about Fair Use and Free Expression. *University of La Verne Law Review*, 30. évf. 2. sz., 2009, p. 377.

²¹⁷ Vö. Engle: i. m. (90), p. 223.

Ugyancsak érdekes – és némiképpen rokonjellegű – az a kezdeményezés, amely a *háromlépcsős teszt nyílt végű szabad felhasználási esetként* való értelmezését szorgalmazza.²¹⁸ Ennek az elgondolásnak a támogatói arra hivatkoznak, hogy a teszt jelenlegi formájában nem sok normatív tartalmat hordoz²¹⁹ – különösen abban az esetben, ha a címzettje a jogalkotó –, a jogintézmény történetében pedig eddig is voltak értelmezési váltások (pl. a BUE és a TRIPS-megállapodás verziói esetében), így jogi akadályja nincs annak, hogy újabb szemléletváltás következzen be.

További érv a nyílt végű értelmezés²²⁰ mellett, hogy az ilyen jellegű kivételek – lásd a fair use esetét – megfelelnek a nemzetközi szerzői jogi keretrendszernek, így – számos más, a szerzői jog modernizálását célzó elképzeléssel ellentétben – nem ütköznek nemzetközi jogi megkötésekbe.²²¹ Az ebbe az irányba gondolkodó szerzők²²² szerint a teszt megengedőbb értelmezése által a jogintézmény ahelyett, hogy a szabad felhasználások szűkítésére lenne csak alkalmas, emellett átalakulhatna az új szabad felhasználások bölcsőjévé,²²³ az új kivételek fejlődésének alapjává is,²²⁴ szolgálva az egyensúly²²⁵ követelményét is.

Álláspontunk szerint a fair use-teszt nemzetközi szintre emelésével kapcsolatos elképzeléshez viszonyítva ez az alternatíva – abból fakadóan, hogy valóban csak az értelmezési paradigma módosítását igényelné – némileg több realitással bír, illetve kétségtelen, hogy a nyílt végű szabad felhasználási eset pozitívan hathatna²²⁶ a kreatív alkotói tevékenységre.²²⁷ Egyúttal viszont szükséges leszögezni, hogy a háromlépcsős teszt konzervatív vagy hagyományos értelmezésének szintén komoly beágyazódása van mind nemzetközi szinten, mind pedig az egyes nemzeti törvényekben, így ezen a ponton nehezen elképzelhető egy éles váltás a teszt olvasatában (ez persze önmagában nem lehet akadály a nyílt végű szabad felhasználási eset kidolgozásának).

Említést érdemelnek még azok a megközelítések, amelyek a háromlépcsős teszt *rugalmasságának fokozása* mellett érvelnek.²²⁸ Ezen értelmezési lehetőség támogatói nem kívánják a tesztet a sarkából kifordítani, csupán amellet érvelnek, hogy egy esetleges rugalmasabb

²¹⁸ Sun: i. m. (62), p. 309–310.

²¹⁹ Griffiths: i. m. (161), p. 16, 21.

²²⁰ A TRIPS-megállapodás tesztjének nyílt végű értelmezésére született is már kísérlet, l. Paul Edward Geller: Rethinking the Berne-Plus Framework: From Conflicts of Laws to Copyright. European Intellectual Property Review, 31. évf., 2009, p. 393.

²²¹ Jonathan Griffiths: Unsticking the Centre-Piece – The Liberation of European Copyright Law? Journal of Intellectual Property Information Technology and e-Commerce Law, 87. évf., 2010, p. 92.

²²² Senftleben: i. m. (164), p. 398.

²²³ Gervais: i. m. (76), p. 40.

²²⁴ Geiger, Gervais, Senftleben: i. m. (84), p. 617.

²²⁵ Saleh Al-Sharieh: Toward a Human Rights Method for Measuring International Copyright Law's Compliance with International Human Rights Law. Utrecht Journal of International and European Law, 32. évf., 2016, p. 8. és Goolá: i. m. (91), p. 204.

²²⁶ L. a fair use-teszthez kapcsolódó gyakorlatot az Egyesült Államokban, Mezei: i. m. (12), 27.

²²⁷ Paul Edward Geller: A German Approach to Fair Use: Test Cases for TRIPS Criteria for Copyright Limitations. Journal of the Journal of the Copyright Society of the U.S.A., 57. évf., 2010, p. 570.

²²⁸ Perlmutter: i. m. (15), p. 379.

értelmezés olyan hozzáadott értékkel bírna a teszt vonatkozásában, amely által az könnyebben lenne alkalmazandó.²²⁹ Ennek eszköze lehet, ha a teszt egyes lépcsőit nem kumulatívan, hanem holisztikusan²³⁰ közelítjük meg. Egészen hasonló álláspontot fogalmaz meg Kur, amikor kifejti, hogy a tesztnek nem a kivételek és korlátozások egyoldalú, szűkítő vagy tágító értelmezését kell céloznia, hanem azok megfelelő értelmezését, amelynek eszköze nem a három lépcső lépésenkénti, kumulatív követése, hanem mindhárom egyidejű figyelembevétel.²³¹ Említést érdemel még Rosati álláspontja, miszerint a Deckmyn-ügyben alkalmazott megfelelő egyensúly vizsgálata²³² – amelynek egyik oldalán a szerzők, míg másik oldalán a felhasználók jogai és jogos érdekei állnak –²³³ fakadhatott a háromlépcsős tesztből is,²³⁴ amely szinten az Infosoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésének rugalmas értelmezése felé mutat.

Hasonló álláspontra helyezkedik a Max Planck Intézet azon nyilatkozatában, amelyben a háromlépcsős teszt rugalmas olvasata mellett érvel,²³⁵ abból az okból, hogy bár a tesztre egyre nagyobb szükség mutatkozik a modern szerzői jogban, értelmezése mégis szétterjedezett, és a jogalkotó és a jogalkalmazó megközelítése egyaránt hibásan abba az irányba mozdult el, hogy a teszt alapvetően szűkítő természetű. Mindezek alapján a nyilatkozat aláírói megállapítják, hogy a tesztnek csupán egy, egységes értelmezése lehet, lépéseit összességükben és nem kumulatívan, a szabad felhasználásokat pedig nem szűken, hanem céljuknak megfelelően kell értelmezni. A háromlépcsős teszt továbbá nem lehetetleníti el automatikusan a nyílt végű szabad felhasználási eseteket, az új kivételek bevezetését és a kivételek analóg értelmezését.²³⁶

A háromlépcsős teszt ezen olvasata álláspontunk szerint olyan finomhangolást jelentene, amely egyidejűleg megfér a jogintézmény nemzetközi jogforrásokban lefektetett szövege, és az eddigi értelmezések mellett is, ugyanakkor komoly fegyvertény lehet a szabad felhasználások mérlegelése során a jogalkalmazó kezében is. Sőt, talán az Szjt. a tesztet megjelenítő megoldása is értelmezhető úgy, hogy az egyes lépcsők finomhangolásával, a címzetti kör megbontásával és a tisztesség követelményének beépítésével pont ebbe az irányba szándékozott elmozdulni.

²²⁹ Kerremans: i. m. (153), p. 44.

²³⁰ Ayoubi: i. m. (92), p. 272.

²³¹ Kur: i. m. (106, p. 8, 48.

²³² Deckmyn-ügy i. m. (14), 27. és 34. bekezdés.

²³³ Eleonora Rosati: Just a Laughing Matter? Why the Decision in Deckmyn is broader than parody. *Common Market Law Review*, 52. évf., 2015, p. 524.

²³⁴ Rosati: i. m. (163), p. 748.

²³⁵ Ezieddin Elmahjub, Nicolas Suzor: Fair Use and Fairness in Copyright: A Distributive Justice Perspective on Users' Rights. *Monash University Law Review*, 43. évf. 1. sz., 2017, p. 288. és Peter K. Yu: Fair Use and Its Global Paradigm Evolution. *University of Illinois Law Review*, 2019. 1. sz., p. 135.

²³⁶ Max Planck Institute for Innovation and Competition: Declaration – A Balanced Interpretation of the “Three-Step Test” in Copyright Law. ATRIP Conference, München, 2008, elérhető: https://www.ip.mpg.de/fileadmin/ipmpg/content/forschung_aktuell/01_balanced/declaration_three_step_test_final_english1.pdf.